

Kur'ân-ı Kerîm Öğretiminde Kullanılan Elifbâların İncelenmesi (1972-2012)*

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 9 Nisan 2025 Kabul Tarihi: 11 Haziran 2025

✉ **Hatice Ayar**

Doç. Dr. / Associate Professor
Diyanet İşleri Başkanlığı / Presidency of Religious Affairs
Eğitim Uzmanı- Education Specialist
<https://ror.org/007x4cq57>
<https://orcid.org/0000-0002-2259-2567>
haticeayar83@gmail.com

Öz

Bu çalışmada Kur'ân-ı Kerîm öğretiminde kullanılmak üzere hazırlanan elifbâlar incelenmiştir. Araştırmanın temel amacı, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlanan ilk elifbâ olma özelliğine sahip Kur'an Okumaya Giriş'ten başlayarak, 2012 yılına kadar hazırlanan elifbâları incelemek, elifbâ yazımında yaşanan değişimi değerlendirmek, elifbâ öğretiminde benimsenen ilke ve yöntemleri tespit etmek ve tarihi birikimden istifade ederek yeni hazırlanacak elifbâlara önerilerde bulunmaktır. Araştırmanın 1972 yılından başlatılmasının nedeni o yıla kadar hazırlanmış elifbâlar hakkında çalışma yapılmış olması, 2012 yılı ile sınırlandırılmasının nedeni ise Kur'an kurslarına yaş sınırlaması getiren düzenlemenin yürürlükten kaldırılmasının elifbâ öğretimine etkilerinin araştırmanın kapsamı dışında bırakılmak istenmesidir. Çalışma elifbâ öğretimini konu edinen sınırlı sayıda çalışmadan biri olması bakımından önemlidir. Nitel araştırma yönteminin benimsendiği çalışmada doküman analizi yapılmış, betimsel analiz tekniği kullanılarak elde edilen veriler yorumlanmıştır. Araştırmada, harf ve hece yöntemiyle hazırlanan elifbâların fazla olduğu, sesi esas alan öğretim yöntemi üzere hazırlanan yalnızca bir elifbânın bulunduğu belirlenmiştir. Ayrıca, incelenen dönemde çocuklara özel elifbâların geliştirildiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Kur'ân-ı Kerîm Öğretimi, Elifbâ Öğretimi, Harf Yöntemi, Hece Yöntemi, Sesi Esas Alan Yöntem.

* Bu makale CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Analysis Of Alifbas Used In Holy Qur'an Teaching (1972–2012)*

Research Article

Received: 9 April 2024 Accepted: 11 June 2025

Abstract

This study examines alifbas prepared for use in teaching the reading and recitation of the Qur'an. The primary aim is to analyze the alifbas published from *Kur'an Okumaya Giriş* - the first official alifba issued by the Presidency of Religious Affairs - up to the year 2012; to evaluate the changes observed in the writing and instructional structuring of alifbas, to identify the pedagogical principles and methods adopted in their use, and to provide suggestions for the design of future alifbas in light of historical experience. The study begins in 1972, as previous scholarship had already addressed alifbas published before this date. It is limited to the year 2012 to deliberately exclude from its scope the effects of the abolition of age restrictions previously imposed on Qur'an courses, which are believed to have significantly influenced alifba instruction. The research is significant in that it represents one of the few studies focused specifically on alifba teaching. Adopting a qualitative research design, the study employs document analysis, and the data are interpreted using descriptive analysis methods. Within the examined period, three main instructional methods were identified in Qur'anic alphabet instruction: the letter-based method, the syllable-based method, and the sound-based method. While the two methods reveal the common teaching approaches of the period analyzed, the sound-based method was introduced in 2010. The study also found that since the early 2000s, specially designed handbooks for children, which include the relationships between letters and object sounds, have started to be prepared.

Keywords: Religious Education, Teaching the Holy Qur'an, Teaching Alifba, Letter Method, Syllable Method, The Sound Based Method.

* This article is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Summary

Since the Holy Qur'an is recited as an act of worship, it has been learned and taught by Muslims in every period from the first revelation to the present day. Although the methods of instruction have varied according to historical and social circumstances, alifbas have remained indispensable textbooks in this process. Teaching with alifba involves not only introducing the Arabic letters in terms of their sounds, shapes, and names, but also conveying the rules of diacritics (harakat), orthographic signs, and proper reading principles. The correct recitation of the Holy Qur'an is closely linked to the accuracy of learning during the alifba stage.

This study analyzes alifbas prepared for use in the teaching of the Holy Qur'an. Specifically, it examines the alifba titled Kur'an Okumaya Giriş-the first to be published by the Presidency of Religious Affairs-and subsequent alifbas issued up until 2012. The research aims to evaluate the change of alifba design and instructional content, to identify pedagogical principles and methods adopted or recommended for alifba instruction, and to offer recommendations for the development of new alifbas based on historical insights. The inclusion of 46 alifbas published between 1972 and 2012 significantly expands the scope of this study. It holds particular value as one of the few scholarly works focusing on the initial phase of Qur'anic instruction. The analyzed alifbas were sourced from various libraries and second-hand booksellers.

Employing a qualitative research design, this study uses document analysis as its primary method. The data collected were interpreted through descriptive analysis techniques. Within the examined period, three main instructional methods were identified in Qur'anic alphabet instruction: the letter-based method, the syllable-based method, and the sound-based method.

While the two methods reveal the common teaching approaches of the period analyzed, the sound-based method was introduced in 2010. This late development is closely tied to the introduction of the sound-based sentence method in Türkiye's primary literacy education during the same period.

The core pedagogical principles emphasized across the examined alifbas include: a love-based approach, fidelity to the original Arabic script, learning under teacher guidance, repetition, age-appropriateness, gradual progression from simple to complex, and learning by doing. Instructional methods recommended within the texts comprise demonstration, the talim method, choral recitation, storytelling to teach letters and diacritics, associative learning between letter sounds and everyday objects, and writing-based reinforcement. Although many alifbas acknowledge the differences between Arabic and Latin scripts - emphasizing the need to learn from a skilled reader - approximately

one-third of the texts include Turkish transliterations under syllables and word examples.

Since the early 2000s, alifbas specifically designed for children have emerged, incorporating associations between letters and object sounds. While this approach may appear to facilitate the memorization of letter names in the short term, it may also create pedagogical challenges. For example, learners may associate letters with object names instead of their phonetic articulations, or may pronounce letters with Turkish phonetic influences, thereby hindering accurate Qur'anic recitation.

Audio-visual materials are as important as written materials in teaching alifba. Providing cassette and CD support, developing interactive games, and preparing TV programs are extremely important developments. The fact that the Presidency of Religious Affairs prefers the alifba that adopts the sound-based method in the program Çocuğuz Kur'an Okuyoruz broadcast on Diyanet TV shows that the Presidency supports original studies.

The realization of correct and complete learning during the alifba teaching, which is an important stage in the transition to the reading of the Holy Qur'an, is not limited to the preferred alifba. It is also closely related to the teacher's reading, teaching skills, correct and timely application of principles and methods, effective use of the chosen alifba, and the use of audio-visual materials other than alifba in the lesson. Accurate and complete learning is important in terms of avoiding loss of time and labor during the teaching of the alifba.

The alifbas analyzed in this study are important resources intended for those beginning their Qur'anic learning journey, and aim to contribute meaningfully to the process of Qur'an learning and teaching. However, a majority of the 46 examined alifbas reveal repetitive content and teaching methods, with limited innovation in instructional design. In this regard, it is essential that alifba authors first identify the target age group they intend to address, then systematically define the instructional method they will adopt. Only afterwards should they proceed to write the alifba, grounded in clearly articulated pedagogical principles and a coherent instructional framework.

Giriş

Kur'an-ı Kerim ilk vahiyden günümüze kadar her dönem inananlar tarafından öğrenilmiş ve öğretilmiştir. Bu öğretim faaliyeti zamanın şartlarına göre değişse de ülkemizde Arap alfabesinin, hareke ve okuma kurallarının yer aldığı elifbâlar vazgeçilmez ders kitapları olarak kullanılmıştır. Kur'an-ı Kerim'in doğru okunabilmesi elifbâ öğretimi sürecinde harflerin, hareketlerin ve okuma kurallarının doğru öğrenilmesi ile yakından ilgilidir. Bu bağlamda, öğreticinin fem-i muhsin olması öğretim sürecinin verimliliğini artıran temel unsurlardanır. Ayrıca öğreticinin benimsediği pedagojik ilkeler, kullandığı yöntem ve materyaller de Kur'an-ı Kerim öğretiminin niteliğini belirleyen etkenler arasındadır.¹

Osmanlı Devletinde sıbyan mekteplerindeki elifbâ öğretimi bir yandan Osmanlı Türkçesini diğer yandan Kur'an-ı Kerim'i öğretme süreci olarak planlanmıştır.² Cumhuriyetin ilanında sonra ilk mekteplerin müfredatından çıkarılan elifbâ öğretimi, Latin alfabesinin kabulünün ardından Diyanet İşleri Reisliğine bağlı 9 Kur'an kursu dışında kalan mekânlarda yasaklanmıştır.³ 1950'li yıllara kadar gizlice öğretilen Kur'an-ı Kerim, çok partili dönem ile birlikte yeniden okullarda okutulmaya başlanmıştır.⁴ Kur'an-ı Kerim öğretiminin serbest bırakılması ile birlikte elifbâ yazım süreci Osmanlı Devletinin son yıllarında olduğu gibi hızlanmış, farklı usuller geliştirilerek birçok elifbâ hazırlanmıştır.⁵

Kur'an-ı Kerim öğretiminin yeniden müfredata alınması farklı tartışmaları beraberinde getirmiştir. 1951 yılında imam hatip okullarının orta kısımlarında Kur'an-ı Kerim öğretiminin Latin harfleriyle yapılmaya başlanması kamuoyunda çeşitli rahatsızlıklara neden olmuş, bu durumun bir

¹ Mustafa Atilla Akdemir, "Kur'an Ezberinde Kalite İhtiyacı ve Donanımlı Hafızlık", *Usûl İslâm Araştırmaları* 13 (Ocak- Haziran 2010), 35-36.

² Hatice Ayar, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kur'an Öğretim Materyali Olarak Elifbâlar (1824-1928)* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019), 3.

³ Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun (THKTH), *Resmi Gazete* 1030 (3 Kasım 1928), Kanun No. 1353, md. 1-9; Ahmet Koç, *Kur'an Kurslarında Eğitim ve Verimlilik Üzerinde Bir Araştırma* (Ankara: Avrasya Yayınları, 2005), 18.

⁴ Mustafa Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008), 1/123, 142, 160, 292, 578-579; 2/ 17, 62.

⁵ Hatice Ayar, "Latin Alfabesinin Kabulünden Sonra Kur'an Elifbâsı Öğretiminin Dönüşümü (1928-1972)", *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16 (Aralık 2020), 302-319.

sonucu olarak, 1951-1957 yılları arasında Kur'an öğretimi hem Arap harfleriyle hem de Latin harfleriyle eş zamanlı olarak sürdürülmüştür. İstanbul İmam Hatip Okulunun kurucu müdürünün çabaları sonucu bu yanıltan dönlüdüğü belirtilmekle birlikte 1971 yılına kadar uygulamada kalacak olan 1965 yılı müfredat programında da Kur'an-ı Kerim dersinin Arap harfleri ve Türk harfleriyle olmak üzere iki kategoride hazırlandığı görülmektedir.⁶ 1963 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı, yeni bir elifbâ hazırlanmasına yönelik gereksinimi tespit etmiş; ancak bu çalışmanın yayımlanması 1972 yılında mümkün olabilmıştır.⁷ *Kur'an Okumaya Giriş* isimli elifbânın önsözünde Kur'an-ı Kerim'i Arap harfleriyle okumayı öğrenmenin aslında zor olmadığını belirten ifadeler 1950'li yılların başlarından itibaren yaşanan süreci özetler niteliktedir.⁸

1972 yılından itibaren imam hatip okullarında Kur'an-ı Kerim öğretiminde önemli bir müfredat değişikliği gerçekleştirilmiştir. Bu değişiklikle birlikte, Kur'an-ı Kerim'in Latin harfleriyle öğretilmesi uygulamasına son verilmiş ve dersin içeriği yalnızca Arap harfleriyle öğretilmek üzere yeniden yapılandırılmıştır. Kur'an-ı Kerim dersinin içeriği büyük ölçüde korunmuş olmakla birlikte, yıllar içinde ders saatlerinde çeşitli düzenlemelere gidilmiştir.⁹ Örneğin, 1978 yılı imam hatip liseleri müfredatına göre, orta kısımda yer alan 6. sınıf düzeyinde Kur'an-ı Kerim dersi haftada üç saat olarak; 1985 yılında beş saat olarak planlanmıştır. Bu düzeyde dersin içeriği; Arap harflerinin, hareketlerinin ve okuma kurallarının öğretilmesi, birinci cüzün yüzünden okunması ile belirli dua ve sûrelerin ezberlenmesi esasına dayanmaktadır. Aynı programların lise kısmında ise öğrencilerin Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okuyabildiği varsayımıyla, ders içeriği yüzünden okuma, tecvid ve ezber konularına odaklanacak şekilde düzenlenmiştir.¹⁰

1997 yılında sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitimin kabul edilmesiyle imam hatip ortaokulları kapatılmış, Kur'an kurslarına ise yalnızca sekiz yıllık eğitimi tamamlayan öğrencilerin kaydolmasına izin verilmiştir. Bu düzenleme hem imam hatip okullarında hem de Kur'an kurslarında eğitim

⁶ Nazif Yılmaz, *İmam Hatip Liselerinde Kur'an-ı Kerim Öğretiminde Yeni Yöntemler ve Materyal Kullanımı* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021), 25, 28; Mustafa Öcal, *100. Yılında İmam Hatip Liseleri (1913-2013)* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013), 108, 123.

⁷ Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), *Başkanlığımızca Basımı Yapılan Tüm Eserler* (Erişim 5 Mart 2025); Tayyar Altıkulaç v.dğr. *Kur'an Okumaya Giriş* (Ankara: DİB Yayınları, 1972).

⁸ Altıkulaç v.dğr. *Kur'an Okumaya Giriş*, 5.

⁹ Yılmaz, *İmam Hatip Liselerinde Kur'an-ı Kerim Öğretiminde Yeni Yöntemler ve Materyal Kullanımı*, 32-38.

¹⁰ *İmam Hatip Liseleri Müfredat Programı* (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1978), 35, 56; *İmam Hatip Liseleri Öğretim Programları* (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1985), 32-33.

gören öğrenci sayısında düşüşe sebep olmuştur.¹¹ Bu durum Kur'an öğretimi açısından yeni bir dönemi başlatmış, resmî kurumlardan belirli bir yaşa kadar Kur'an-ı Kerim eğitimi alınamaması halkın farklı yapılar yönelmesine sebep olmuştur. 2011 yılına kadar devam eden bu süreç, resmî kurumların dışında yürütülen din eğitimi faaliyetlerinin yaygınlık kazanmasına ve alternatif bir eğitim alanı olarak öneminin artmasına neden olmuştur.¹²

2012 yılına gelindiğinde imam hatip ortaokulları yeniden açılmış, 4+4+4 sistemi ile birlikte Kur'an-ı Kerim dersi seçmeli derslerden biri olarak programa yerleştirilmiştir.¹³ 2012 yılından itibaren cami ve Kur'an kurslarına her yaştan öğrencinin kayıt edilebilmesi 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının açılmasına ve yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır.¹⁴ Tüm bu gelişmeler Kur'an-ı Kerim öğretiminin önündeki engelleri ortadan kaldırmış, her yaş grubundan öğrenci resmî kurumlarda elifbâ öğretimi ile başlayan Kur'an öğrenimi sürecine dâhil olabilmektedir.

Kur'an-ı Kerim'i öğrenmek ve öğretmek ülkemizde her dönem önemi ni korumuş olmasına rağmen Kur'an öğretiminin ilk basamağı olan elifbâ öğretimine dair bilimsel çalışmalar Diyanet İşleri Başkanlığının 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının açılmasından sonra dikkat çekmeye başlamıştır. Elifbâ öğretimi hakkında hazırlanan ilk çalışma Bayraktar tarafından 2017 yılında yayımlanan *Yeni Kur'an Okuma Öğretim Yöntemi* isimli makaledir.¹⁵ 2018 yılında Tunç'un hazırladığı *Elifbâ (Kur'an) Öğretim Tekniklerinin Standardizasyonu* ve *Yeni Bir Elifbâ Önerisi* isimli çalışma ise ilk yüksek lisans tezi olma özelliği taşımaktadır.¹⁶ Her iki çalışmada da elifbâ öğretiminin temel konuları ve harf yöntemi ile Kur'an-ı Kerim öğretimi anlatıldıktan sonra yazarlar kendi geliştirdikleri elifbâ öğretim yöntemini tanıtmaktadır. Daha sonra Tamer tarafından farklı yıllarda yayımlanmış on bir elifbânın incelendiği *Kur'an Öğretiminde Materyal ve Yöntem Analizi (Elifbâlar Üzerine Bir*

¹¹ *İmam-Hatip Lisesi Anadolu İmam-Hatip Lisesi Yabancı Dil Ağırlıklı İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları* (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1999), 20-21.

¹² Mehmet Bahçekapılı, *Türkiye'de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)* (İstanbul: İlke Yayınları, 2012), 85, 187.

¹³ Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim ve Eğitim Kanunu Kurumları Yönetmeliği (ME-BİEKY), *Resmî Gazete* 28261 (11 Nisan 2012), Kanun No. 6287, md. 9.

¹⁴ Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Eğitim ve Öğretimine Yönelik Kurslar ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği (DİBKEYYPY), *Resmî Gazete* 28257 (7 Nisan 2012), md. 16 (Erişim 20 Mayıs 2025).

¹⁵ Ahmet Bayraktar, "Yeni Kur'an Okuma Öğretim Yöntemi", *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi* 1 (Aralık 2017).

¹⁶ İbrahim Tunç, *Elifbâ (Kur'an) Öğretim Tekniklerinin Standardizasyonu ve Yeni Bir Elifbâ Önerisi* (İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018).

İnceleme)¹⁷ ve Korkmaz tarafından elifbâ öğretimine yönelik saha çalışmalarını konu edinen *Ses Temelli ve Gruplama Sistemli Kur'an-ı Kerim Öğretimi* isimli yüksek lisans tezleri hazırlanmıştır.¹⁸ Söz konusu çalışmalar elifbâ öğretiminde yaşanan problemleri ortaya koyması ve çözüm önerileri geliştirme çabası içinde olması bakımından dikkate değerdir. Gelgör tarafından hazırlanan *Kur'an-ı Kerim Öğretiminde Alternatif Bir Metod Olarak Ses Temelli Elifbâ Yöntemi*¹⁹ isimli yüksek lisans tezinde ise 2010 yılında sesi esas alan yöntem üzere hazırlanan elifbâ ile çevrim içi eğitim gören öğrenciler üzerinde deneysel bir çalışma yapılmış, ses temelli yöntemin öğrenmeyi olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Sert tarafından hazırlanan *Okul Öncesi Dönemde Elifbâ Öğretim Yaklaşımlarına Dair Öğretici Görüşleri*²⁰, Usta'nın hazırladığı *Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Kur'an Kurslarında Elifba Öğretimi*²¹ isimli yüksek lisans tezlerinde ise erken çocukluk döneminde elifbâ öğretimine dair öğretici görüşleri değerlendirilmiştir. Söz konusu çalışmalarda farklı yaş gruplarına özel programlar hazırlanması, grup dersleri yapılması ve hizmet içi eğitimlerde uzman kadroların görevlendirilmesi önerilmiştir. Konuyla ilgili *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kur'an Öğretim Materyali Olarak Elifbâlar (1824-1928)* isimli doktora tezi ise elifbâlar hakkında yazılmış ilk kapsamlı çalışma olma özelliğini taşımaktadır.²² Çalışmada 1824-1928 yılları arasında yayımlanan elifbâlar tercih ettikleri usul bakımından tasnif edilmiş, elifbâ öğretiminde uygulanan özel öğretim yöntemlerinin teorik alt yapısı oluşturulmuştur. Durmuş tarafından 48-72 aylık çocukların Kur'an harflerini öğrenme, doğru seslendirme ve Kur'an'ı kurallarına uygun okuyabilme kazanımlarının gerçekleşme düzeyleri hakkında hazırlanan *Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 yaş Kur'an Kurslarında Kur'an Öğretiminin,*

¹⁷ Tuğba Tamer, *Kur'an Öğretiminde Materyal ve Yöntem Analizi (Elifbâlar Üzerine Bir İnceleme)* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

¹⁸ Fadime Sarı Korkmaz, *Ses Temelli ve Gruplama Sistemli Kur'an-ı Kerim Öğretimi* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

¹⁹ Elif Sena Gelgör, *Kur'an-ı Kerim Öğretiminde Alternatif Bir Metod Olarak Ses Temelli Elifbâ Yöntemi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023).

²⁰ Rabia Nilüfer Sert, *Okul Öncesi Dönemde Elifbâ Öğretim Yaklaşımlarına Dair Öğretici Görüşleri* (İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024).

²¹ Ayşenur Usta, *Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Kur'an Kurslarında Elifba Öğretimi* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024).

²² Ayar, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kur'an Öğretim Materyali Olarak Elifbâlar (1824-1928)*.

*Okul Öncesi Çağı ve Eğitimi Açısından İncelenmesi*²³ isimli doktora tezi ise kapsamlı bir saha çalışması olması bakımından dikkate değerdir. Araştırma neticesinde 4 ve 5 yaş çocuklarının elifbâ öğrenme süreçlerinin birbirinden farklı olduğu, bu doğrultuda farklı kazanım göstergeler içeren yeni programlar hazırlanması gerektiği önerilmiştir.

Bu makale ise alanda yapılan diğer araştırmalardan farklı olarak elifbâ öğretiminin teorik arka planına odaklanmakta, 1972-2012 yılları arasında hazırlanan elifbâları içerik, pedagojik ilkeler ve benimsenen öğretim usulleri bakımından değerlendirmektedir. Söz konusu yıllar arasında hazırlanan elifbâları kapsamlı şekilde inceleyen ilk çalışma olması bakımında da önem arz etmektedir.

1. Araştırmanın Amacı ve Sınırlıkları

Bu araştırmanın amacı 1972-2012 yılları arasında hazırlanan elifbâlarda benimsenen özel öğretim yöntemlerini ortaya koymak, elifbâ öğretiminde ve yazımında yaşanan değişimi değerlendirmek ve tarihi birikimden istifade ederek yeni hazırlanacak elifbâlara önerilerde bulunmaktır. Bu doğrultuda araştırmanın temel problemi şu şekilde belirlenmiştir: 1972-2012 yılları arasında hazırlanan elifbâlarda hangi özel öğretim yöntemleri benimsenmiştir?

Ana problem doğrultusunda araştırmanın alt problemleri şu sorular çerçevesinde şekillendirilmiştir:

1. 1972-2012 yılları arasında elifbâ öğretiminde ve yazımında nasıl bir değişim yaşanmıştır?

2. Bu dönemde hazırlanan elifbâlarda önerilen öğretim ilkeleri ve yöntemleri nelerdir?

3. Elifbâlarda yer verilen okuma metinleri hangi içerik ve pedagojik yaklaşımlar çerçevesinde oluşturulmuştur?

Araştırmada Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlanan ilk elifbâ olma özelliğini taşıyan, *Kur'an Okumaya Giriş* isimli elifbâdan başlayarak 2012 yılına kadar hazırlanan elifbâlar incelenmektedir. Araştırmanın başlangıç yılı olarak 1972 yılının seçilmesinin nedeni, bu yıla kadar yayımlanmış elifbâların incelenmiş olmasıdır.²⁴ 2012 yılı ile sınırlandırılmasının nedeni ise Kur'an kurslarına yaş sınırlaması getiren düzenlemenin yürürlükten kaldırılmasının elifbâ öğretimine etkilerinin araştırmanın kapsamı dışında bırakılmak istenmesidir.²⁵ Zira 1972-2012 yılları arasında yayım-

²³ Rüveyda Durmuş, *Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 yaş Kur'an Kurslarında Kur'an Öğretiminin, Okul Öncesi Çağı ve Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2024).

²⁴ Ayar, "Latin Alfabesinin Kabulünden Sonra Kur'an Elifbası Öğretiminin Dönüşümü (1928-1972)", 302-319.

²⁵ Kanun Hükmünde Kararname (HKH), *Resmî Gazete* 28057 (17 Eylül 2011), md. 7.

lanmış 46 elifbânın incelenmesi, araştırmanın kapsamını önemli ölçüde genişletmiştir. Tespit edilen 46 elifbâ kütüphaneler, koleksiyonerler, sahaflar ve kitapçılardan temin edilmiştir.

2. Araştırmanın Yöntemi

Nitel yöntemin kullanıldığı çalışmada elde edilen verileri sistematik ve derinlemesine incelemek amacıyla doküman analizi yapılmıştır.²⁶ Elifbâlar incelenirken betimsel analiz yapılmış, elde edilen veriler yorumlanarak sonuçlara ulaşılmıştır. Çalışmada elifbâların temel özellikleri ve geliştirilen yeni usuller tespit edilerek değerlendirilmiştir. Üstün, esre, ötre gibi her elifbâda yer alan temel konuları benzer şekilde ele alan tüm elifbâlara tek tek atıf yapılmamış; bunun yerine örneklik teşkil etmesi açısından birkaç elifbâ referans gösterilmiştir.

3. Araştırmanın Bulguları

1972-2012 yılları arasında hazırlanan elifbâlar üzerine yapılan incelemede araştırmanın bulguları; elifbâların genel özellikleri, yazarlar ve elifbâlarını yazma amaçları, elifbâ öğretiminde uygulanan pedagojik yaklaşımlar, elifbâlardaki okuma metinlerinin içeriği ve benimsenen özel öğretim yöntemleri olmak üzere beş ana temada değerlendirilmiştir.

3.1. Elifbâların Genel Özellikleri

İncelenen elifbâların çoğunda geçmiş yıllarda hazırlanan elifbâlardan farklı olarak renkli, desenli ve resimli karton kapak kullanılmıştır.²⁷ Bazı elifbâların kapağında hat, tezhib, ebru ve minyatür gibi geleneksel sanatlara yer verilirken;²⁸ 2000’li yılların başlarından itibaren elifbâlarda çocukların dikkatini çekecek resimlerin kullanıldığı görülmektedir.²⁹ Elifbâların bazılarında materyal hazırlanırken dikkat edilmesi gereken basitlik, sadelik, açıklık gibi temel ilkeler ile sayfa tasarımı, renk uyumu, resim ve

²⁶ Şener Büyüköztürk v.dğr. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Pegem Akademi, 2016), 259.

²⁷ Bk. Ayar, “Latin Alfabesinin Kabulünden Sonra Kur’an Elifbası Öğretiminin Dönüşümü (1928-1972)”, 307; H. Mustafa Varlı, *Tecvidli Kur’an Dili Elifbâsı A’dan Z’ye Dini Bilgiler İtikat İbadet Namaz* (İstanbul: Esmâ Yayınları, 1990); Davut Kaya, *Tecvidli Kur’an Okuma Rehberi: Elif-bâ* (Ankara: DİB Yayınları, 2008).

²⁸ Bk. Enver Galip Ceylan, *Kur’an Lisânı Elifbâsı* (İstanbul: Hizmet Vakfı Yayınları, 1973); Yusuf Tavaslı, *Kur’an-ı Hakim Elifbâsı* (İstanbul: Eskin Matbaası, 1979); Ahmet Gürtaş, *Kur’an Okumayı Öğreniyorum* (İstanbul: Marifet Yayınları, 1995); Müzeyyen Fani Yozbatıran - Naima Fani Güven, *Tecvitli Geniş Kapsamlı Yeni Elifbâ Cüzü* (İstanbul: Hikmet Neşriyat, 2006); Hüseyin Demircioğlu, *Yeni Rehber* (İstanbul: Erkam Matbaası, 2003); Ahmet Efe, *Kur’an Alfabeti* (Ankara: Kandil Yayınları, 1985).

²⁹ Bk. Zeliha Yalçinkaya, *Kur’an Harfleri: Elifbâ* (İstanbul: Furkan Yayınları, 2002); Meryem Koç, *Okul Öncesi Çocuk Eğitiminde Hafıza Teknikli Hızlandırılmış Boyama-lı Elifbâ* (İstanbul: Furkan Yayınevi, 2007); Fatma Bulut - Nuray Yüksel, *Yeni Yöntemlerle Elifbâ Eğitimi: Ben Kur’an Öğreniyorum* (İstanbul: Şadırvan Yayınları, 2008).

şekillerin kullanımı gibi görsel tasarım ilkeleri göz ardı edilmiş, karmaşık ve düzensiz sayfalar tasarlanmıştır.³⁰

Bu dönemde hazırlanan elifbâlarda yaygın olmamakla birlikte görüntülü interaktif CD desteği sunan çalışmalar bulunmaktadır.³¹ CD desteğinden farklı olarak Yılmaz, hazırlamış olduğu elifbâdaki okuma kaidelerinin doğru seslendirilmesini öğretmek amacıyla kaset hazırlamayı planladığını ifade etmektedir.³² Araştırmaya konu olan çalışmalardan *Ses Temelli Elifbâ* ise Diyanet TV tarafından hazırlanan *Çocuğuz Kur'an Okuyoruz* programının ders materyalidir.³³ Otuz bölümden oluşan program, Kur'an-ı Kerim'i sesi esas alan yöntemi benimseyerek öğretmeyi hedeflemektedir.³⁴ Çocuklara yönelik hazırlanan bazı elifbâlarda, öğretim sürecini desteklemek amacıyla oyun kartları ve harf çıkartmaları ile ödüllendirme amaçlı yıldız, kalp ve çiçek gibi şekiller içeren çıkartmalar hediye olarak verilmektedir.³⁵

Elifbâlar yazarların ve yayın evlerinin tercihleri doğrultusunda 11,5x22³⁶ ve 16x24³⁷ gibi farklı ebatlarda hazırlanmıştır. İçerik olarak elifbâların bazılarında sadece Kur'an-ı Kerim öğretimi yapılırken bazılarında itikad, ibadet, siyer, ahlâk ve tecvid konularının yanı sıra rakamlar ve hat çeşitleri gibi konulara da yer verilmiştir.³⁸ Bu durum elifbâların sayfa sayısının 17 ile 160 arasında değişmesine sebep olmuştur.³⁹ İncelenen elifbâlardaki harf, hece ve kelimeler çoğunlukla sütunlar, satırlar veya kutucuklar

³⁰ Bk. Ömer Faruk Aksu, *Kur'an Öğreniyorum* (İstanbul: Nesil Çocuk, 2013), 8, 10-26. Eserin ilk baskısı 2008 yılında yapılmıştır; Yüksel- Bulut, *Yeni Yöntemlerle Elifbâ Eğitimi: Ben Kur'an Öğreniyorum*, 54-58.

³¹ Bk. Faruk Salman v.dğr. *Tecvidli Kur'an-ı Kerim Elifbâsı* (İstanbul: DEM Yayınları, 2005).

³² Bk. Mustafa Yılmaz, *Uygulamalı Tecvidli Kur'an Elifbâsı* (İstanbul: Hikmet Neşriyat, 2002), 5.

³³ Bk. Abdullah Açık v.dğr. *Ses Temelli Elifba* (İstanbul: EDAM Yayınları, 2010), 3.

³⁴ Abdullah Açık, "Çocuğuz Kur'an Okuyoruz 1. Bölüm", *Diyanet TV* (29 Haziran 2015).

³⁵ Bk. Şeyma Nur Çelik, *Hikayelerle Harflerin Yolculuğu* (İstanbul: Erkam Yayınları, 2011), 9.

³⁶ Bk. Mehmet Ali Sarı, *Kur'an Dersleri* (İstanbul: Damla Yayınevi, 1976), 1.

³⁷ Bk. Ceylan, *Kur'an Lisanı Elifbâsı*, 1; Efe, *Kur'an Alfabeti*; M. Fuad Başar, *Dini Bilgisi, Derekeli, Harekeli, Tecvidli, ABC'li Kur'an-ı Kerim Dili Elifbâsı ve Osmanlıca Rehberi* (İstanbul: Eser Neşriyat, 1985); Ahmet Okutan, *15 Derste Kur'an Öğreniyorum* (Ankara: Altınkalem Yayınları, 1991).

³⁸ Bk. Başar, *Kur'an-ı Kerim Dili Elifbâsı ve Osmanlıca Rehberi*, 54-60; Varlı, *Tecvidli Kur'an Dili Elifbâsı*, 1; Ali Rıza Abay - Şerife Abay, *Yaz Kur'an Kursları İçin: Kur'an Alfabeti, Din Dersleri, Namaz Hocası* (İstanbul: Beka Yayınları, 1989), 45-50; Suavi Suar, *Hak Dini Kur'an Dili Elifbâsı* (İstanbul: Timaş, 2003), 9.

³⁹ Bk. Yozbatıran - Güven, *Tecvidli Geniş Kapsamlı Yeni Elifbâ Cüzü*, Demircioğlu, *Yeni Rehber*.

içine yazılmış ya da minik çiçek resimleri ile ayrılmıştır.⁴⁰ Bununla birlikte bazı elifbâlarda kelimeler balık, bulut, yıldız, ağaç, balon ve uçurtma gibi çocukların ilgisini çekecek resimlerin içerisine de yazılmıştır.⁴¹ Hece ve kelimeler arasında herhangi bir ayırıştırıcı unsur kullanılmadığı için karışık görünen elifbâlar da bulunmaktadır.⁴²

Elifbâların son sayfaları namazda okunan dua ve sûrelere ayrılmıştır. Bu durum öğrencilerin ezberleyecekleri dua ve sûreleri bulmalarını kolaylaştırdığı gibi elifbâ bitiminde mushafa başlamadan önce okuma alıştırmaları yapmalarını da sağlamaktadır. Elifbâlar arasında farklılıklar olmakla birlikte namaz dualarının yanı sıra Fatıha Sûresi, Fil Sûresinden Nâs Sûresine kadar olan sûreler tüm elifbâlarda bulunmaktadır. Bunlara ilave olarak elifbâların bazılarında âmentü duası, namaz tesbîhatları, cenaze duaları, Dûha Sûresinden Nâs Sûresine kadar olan tüm sûreler, Bakara Sûresinin 1-5. âyetleri, 255. âyeti, 285-286. âyetleri, Haşr Sûresinin 22-24. âyetleri ve ezana yer verilmiştir.⁴³ Elifbâlar arasındaki bir diğer farklılık ise söz konusu dua ve sûrelerin yazılması hususundadır. Sûre ve duaların sadece Arapça metnine,⁴⁴ Arapça metni ile birlikte mealine yer veren elifbâlar⁴⁵ olduğu gibi metnin altında Latin Alfabesi ile yazılışına yer veren elifbâlar⁴⁶ da bulunmaktadır.

3.2. Yazarlar ve Elifbâlarını Yazma Amaçları

Elifbâların önsözünde yazarlar, kendilerini tanıtmının yanı sıra çalışmalarının amacını ve elifbâ öğretimi hakkındaki düşüncelerini belirtmektedir. Ayrıca önsözler hangi yaş grubundaki öğrencilere hitap edildiği, elifbâ öğretiminin yaklaşık süresi, öğretim yöntemleri, elifbâyı yazma süreci

⁴⁰ Bk. Sarı, *Kur'an Dersleri*, 11-12; Efe, *Kur'an Alfabeti*, 10; Varlı, *Tecvidli Kur'an Dili Elifbâsı*, 24; Başar, *Dini Bilgisi, Derekeli, Harekeli, Tecvidli, ABC'li Kur'an-ı Kerim Dili Elifbâsı ve Osmanlıca Rehberi*, 37.

⁴¹ Bk. Hülya Çalışkan Ünal - Banu Saymaz, *Altın Elifbâ* (İstanbul: Erkam Yayınları, 2007); Naime Gül, *Kur'an Öğreniyorum* (İstanbul: Kardeşler Matbaası, 1999), 10-24.

⁴² Bk. Ali Nar, *Kur'an Okuma Metodu - Tanıtımlar-Alıştırmalar, Açıklamalı Okuma Yolları* (İstanbul: Çığır, 1976), 31; Tavaslı, *Kur'an-ı Hakîm Elifbâsı*, 11.

⁴³ Bk. Sarı, *Kur'an Dersleri*, 39-50; Ceylan, *Kur'an Lisânı Elifbâsı*, 29- 34; Başar, *Kur'an-ı Kerim Dili Elifbâsı ve Osmanlıca Rehberi*, 64-65; Okutan, *15 Derste Kur'an Öğreniyorum*, 45-57; Varlı, *Tecvidli Kur'an Dili Elifbâsı*, 118-138.

⁴⁴ Bk. Mustafa Özel, *Kur'an-ı Kerim Elifbâsı* (İstanbul: Asır Medya, 2008), 41-47.

⁴⁵ Bk. Murat Bekçi, *Sorulu-Cevaplı Dini Bilgiler ve Kur'an Elifbâsı* (İstanbul: Enes Matbaası, 2006), 67-82; İsmail Karaçam, *Kur'an Elifbâsı* (İstanbul: Tenvir Neşriyat, 2002), 23-32.

⁴⁶ Bk. Başar, *Kur'an-ı Kerim Dili Elifbâsı ve Osmanlıca Rehberi*, 65; Varlı, *Tecvidli Kur'an Dili Elifbâsı*, 118-138; Hamdi Uygun, *Kur'an Okuma Anahtarı* (Samsun: Esen Ofset, 2004), 20-32; Hasip Asutay, *Kur'an Alfabeti* (Ankara: Lazer Ofset, 1999), 56-70; Yakup İskender, *Tecvidli Kur'an Dili - İtikat ve Namaz* (İstanbul: Ali-oğlu Yayınevi, 2005), 36-44.

ve dönemin Kur'an öğretimi yaklaşımını ortaya koyan konuları kapsamaktadır.

Elifbâ yazarları çeşitli meslek gruplarında çalışmakla birlikte kendisini tanıtan yazarların neredeyse tamamının ilahiyatçı olduğu anlaşılmaktadır. Yazarlar arasında Diyanet İşleri Başkanlığında imam hatip,⁴⁷ baş imam hatip,⁴⁸ Kur'an kursu öğreticisi,⁴⁹ vaiz,⁵⁰ müftü⁵¹ olarak görev yapanlar olduğu gibi Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi⁵² ve Uzmanı,⁵³ Mushafları İnceleme Kurulu Başkanı,⁵⁴ Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı⁵⁵ olarak görev yapmış kişiler de yer almaktadır. İmam hatip okullarında meslek dersleri öğretmeni,⁵⁶ ilahiyat fakültelerinde akademisyen⁵⁷ olarak görev yapan yazarların yanı sıra kendisini öğretmen,⁵⁸ hattat⁵⁹ ve pedagog⁶⁰ olarak tanıtan yazarlar da bulunmaktadır.

İncelenen dönemde hazırlanan elifbâlar farklı yaş gruplarının gelişim düzeyleri dikkate alınarak yazılmıştır. Bazı elifbâlar her yaş grubuna hitap

⁴⁷ **Ali Rıza Abay:** Yazar kendisini Yüksek İslam Enstitüsü mezunu ve Saraç İshak Camii imam hatibi olarak takdim eden yazar, halen Yalova Üniversitesinde akademisyen olarak görev yapmaktadır.

Murat Bekçi: Yazar kendisini Bağcılar Hacı Veyis Turan Camii imam hatibi olarak takdim etmiştir.

İbrahim Yaman: Yazar kendisini Babaeski Dernek Camii imam hatibi olarak takdim etmiştir.

⁴⁸ **Enver Galip Ceylan:** Yazar kendisini Nuru Osmaniye Camii baş imam hatibi olarak takdim etmiştir.

⁴⁹ **Mustafa Yılmaz:** Yazar kendisini Sümbül Efendi Erkek Kur'an kursu kurucusu, yöneticisi ve öğreticisi olarak takdim etmiştir.

Şerife Abay: Yazar kendisini Fatih Müftülüğü Tüba Kız Kur'an kursu öğreticisi olarak takdim etmiştir.

⁵⁰ **Hüseyin Demircioğlu:** Yazar kendisini Sakarya emekli vaizi olarak takdim etmiştir.

⁵¹ **Hasip Asutay:** Yazar kendisini Sarıyer müftüsü olarak takdim etmiştir.

⁵² **Yakup İskender:** Yazar kendisini Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi olarak takdim etmiştir.

⁵³ **Davut Kaya:** Yazar kendisini Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı olarak takdim etmiştir.

⁵⁴ **Ahmet Okutan:** Yazar kendisini Diyanet İşleri Başkanlığı Mushafları İnceleme Kurulu Başkanı olarak takdim etmiştir.

⁵⁵ **Ahmet Gürtaş:** Diyanet İşleri Eski Başkan Yardımcısı, Konya Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arapça Öğretim Görevlisi olarak takdim etmiştir.

⁵⁶ **Ali Nar:** Yazar kendisini İzmit İmam Hatip Lisesi meslek dersleri öğretmeni olarak takdim etmiştir.

⁵⁷ **Hamdi Uygun:** Yazar kendisini Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı Kur'an-ı Kerim Öğretim Görevlisi olarak takdim etmiştir.

⁵⁸ **Naime Gül:** Yazar kendisini emekli öğretmen olarak takdim etmiştir.

⁵⁹ **Yusuf Tavaslı:** Yazar kendisini hattat ve hafız olarak tanıtmış, Vefa Molla Şemseddin Gürânî (Kilise) Câmii imam hatibi olarak takdim etmiştir.

Fuad Başar: Yazar kendisini hattat olarak takdim etmektedir.

⁶⁰ **Fatma Yüksel:** Yazar kendisini pedagog olarak takdim etmiştir.

edecek şekilde hazırlanırken,⁶¹ bazıları özellikle 4-7 yaş arası çocuklara⁶² ya da okul çağındaki öğrencilere yönelik olarak hazırlanmıştır.⁶³ Bazı yazarlar elifbâlarının Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesindeki Kur'an kurslarında okutulması amacıyla Din İşleri Yüksek Kurulunun onayını almışlardır.⁶⁴ Bazı elifbâlar ise Kur'an kurslarında okutulmak üzere doğrudan Başkanlık tarafından basılmıştır.⁶⁵ Yazarların bazıları ise elifbâsını imam hatip müfredatına uygun şekilde hazırlamış yardımcı ders kitabı olarak okutulması amacıyla Milli Eğitim Bakanlığından onay almıştır.⁶⁶

Önsözlerde, yazarların yeni elifbâ hazırlama amacının, Kur'ân-ı Kerîm öğretimini kolaylaştırmak ve yeni bir usul ortaya koymak olduğu ifade edilmektedir.⁶⁷ Nar, elifbâsını hazırlamadan önce yapılmış çalışmaları incelediğini, öğrenciyi oyalayıcı ve kolaycılığa alıştırıcı uygulamaları elifbâsına almadığını belirtmektedir.⁶⁸ Yozbatıran daha önceden yazılmış olan elifbâları konusu gelmeden okuma örneklerine yer verme, istiazenin elifbâda bulunmaması, harflerin özellikleri hakkında yeterince açıklayıcı bilgilerin yer almaması gibi sebeplerle eleştirmekte, elifbâda tüm bu eksikleri giderdiğini ifade etmektedir.⁶⁹ Çocuk elifbâsı yazarlarından olan Koç, "Kur'an alfabesi görsel olarak, boyamalı, eğlenceli ve hikâyelendirilmiş" şekilde hazırlandığı için çocukların Kur'ân-ı Kerîm'i sıkılmadan, kısa sürede ve kalıcı şekilde öğrenebileceklerini belirtmektedir.⁷⁰ Yaman ise elifbâsını "insanların Allah'ın kitabını en çabuk, en hızlı ve zorlanmadan öğrenebilmelerini" sağlamak için yazdığını, 15 yıllık tecrübenin ürünü olduğunu ifade etmektedir.⁷¹ Açık ve arkadaşları ise çalışmalarını "Öğrenciler bu elifbâyla alıştıkları bir süreci takip ederek tek tek, temiz temiz, korku ve endişeye kapılmadan, sadece Kur'an'dan örneklerle ve ilk günden Kur'an'a geçerek ama elifbâyı

⁶¹ Bk. Ceylan, *Kur'an Lisânı Elifbâsı*, 2.

⁶² Bk. Gülsüm Gülşen - Recep Gülşen, *Sevimli Elifbâ* (Konya: Y.y., 2007); Çelik, *Hikâyelerle Harflerin Yolculuğu*.

⁶³ Bk. Efe, *Kur'an Alfabesi*, 4.

⁶⁴ Bk. Abay -Abay, *Yaz Kur'an Kursları İçin: Kur'an Alfabesi, Din Dersleri, Namaz Hocası*, 1; Gürtaş, *Kur'an Okumayı Öğreniyorum*, 1; Asutay, *Kur'an Alfabesi*, 1.

⁶⁵ Bk. Altıkulaç v.dğr. *Kur'an Okumaya Giriş*, 1; Kaya, *Tecvidli Kur'an Okuma Rehberi: Elif-bâ*, 1; Salman v.dğr. *Tecvidli Kur'an-ı Kerim Elifbâsı*, 1.

⁶⁶ Bk. Gürtaş, *Kur'an Okumayı Öğreniyorum*, 1; Tavashlı, *Kur'an Dili Elifbâsı*, 1; Yılmaz, *Uygulamalı Tecvidli Kur'an Elifbâsı*, 1; Nar, *Kur'an Okuma Metodu*, 1.

⁶⁷ Bk. Ceylan, *Kur'an Lisânı Elifbâsı*, 1-2.

⁶⁸ Bk. Nar, *Kur'an Okuma Metodu*, 2-5.

⁶⁹ Bk. Yozbatıran - Güven, *Tecvitli Geniş Kapsamlı Yeni Elifbâ Cüzü*, 5.

⁷⁰ Bk. Koç, *Okul Öncesi Çocuk Eğitiminde Hafıza Teknikli Hızlandırılmış Boyamalı Elifbâ*, 2.

⁷¹ Bk. İbrahim Yaman, *15 Saatte Kur'an Öğreniyorum* (İstanbul: Gül Neşriyat, t.y.), 8.

ellerinden hiç düşürmeden, farklı duyularını sürece katarak öğreniyorlar” cümleleri ile takdim etmektedir.⁷²

Elifbâların önsözlerinden elde edilen bilgilere göre, yazarların temel amacı, Kur'an-ı Kerim öğretimini daha pratik, etkili ve sistematik bir hale getirmektir. Bu bağlamda, öğrenme sürecini kolaylaştıracak yöntemler geliştirilmiş ve farklı yaş gruplarının ihtiyaçlarına yönelik materyaller tasarlanmıştır. Elifbâların çocuklara ve yetişkinlere hitap edecek şekilde ayrı ayrı hazırlanması, öğrenme süresini kısaltmayı ve öğrencilerin süreç boyunca motivasyonunu artırmayı hedefleyen bir eğilimi ortaya koymaktadır.

3.3. Elifbâ Öğretimine Dair Pedagojik Yaklaşımlar

Elifbâ öğretimi öğrencilerin Kur'an-ı Kerim'i doğru olarak okumayı öğrenmelerini sağlayan ilk aşamadır. Bu öğrenme sürecinde ihlas, kıraatte asla uygunluk, bir hocadan öğrenmek, tecvidli okumak ve sevgi temelli yaklaşım ilkeleri benimsenmektedir.⁷³ Öğrencilerin öğrenme süreçlerini kolaylaştırmak ve etkili bir öğretim sağlamak amacıyla geliştirilen elifbâlarda da söz konusu ilkelerin yanı sıra öğrenciye görelilik, yaparak öğrenme ve tekrar ilkesi ön plana çıkmaktadır.⁷⁴

Elifbâ öğretiminde esas kabul edilen kıraatte asla uygunluk ilkesi harflerin ve hareketlerin seslerinin doğru ve tam olarak diğer bir ifade ile fem-i muhsin bir hocaanın seslerini taklit ederek öğrenilmesiyle yakından ilgilidir. İncelenen elifbâlarda da bu konunun üzerinde durulmuş Arapça harflerin mahreçlerinin Türkçe harflerin çıkaklarından farklı olduğu vurgulanmış, hoca ile birlikte çalışılması önerilmiştir.⁷⁵ Konuyla ilgili *Kur'an Okumayı Öğreniyorum* isimli elifbâda Türkçede bulunmayan harflerin mahreçlerinin meleke haline gelebilmesi için sıkça kullanıldığı, birbirine karıştırılma ihtimali olan harflerin ses farklılıklarını açık şekilde gösterecek örneklerin tercih edildiği vurgulanmıştır.⁷⁶ Bazı elifbâlarda ise harflerin doğru öğrenilmesinin önemine vurgu yapılmasına, Arap harflerinin Latin harflerinden farklı sesler ile okunduğu ifade edilmesine, bir hocadan öğrenilmesi önerilmesine rağmen hece ve kelimelerin Latin harfleri ile okunuşları da yazıl-

⁷² Bk. Açık v.dğr. *Ses Temelli Elifba*, 3.

⁷³ Nazif Yılmaz, *Kur'an Öğretiminde Temel İlkeler ve Yöntem-Teknikler* (İstanbul: y.y., 2012), 4.

⁷⁴ Etem Yeşilyurt, “Öğretmenin Pusulası: Genel Öğretim İlkeleri”, *Ekev Akademi Dergisi* 83 (Yaz 2020), 273.

⁷⁵ Bk. Ceylan, *Kur'an Lisani Elifbâsı* 3; Okutan, *15 Derste Kur'an Öğreniyorum*, 12; Karaçam, *Kur'an Elifbâsı*, 3; Suar, *Hak Dini Kur'an Dili Elifbâsı*, 3; İskender, *Tecvidli Kur'an Dili*, 3.

⁷⁶ Bk. Suar, *Hak Dini Kur'an Dili Elifbâsı*, 3; Gürtaş, *Kur'an Okumayı Öğreniyorum*, 5.

mıştır.⁷⁷ Arapça kelimelerin Latin harflerinin çıkaklarıyla seslendirilmesine sebep olan bu usul söz konusu temel prensiplerle çelişkili bir görünüm arz etmektedir.

Elifbâlarda bilginin uzun süreli belleğe yerleşebilmesi için tekrar ilkesi gereği bol tekrarlı çalışmalar yapılması önerilmiştir.⁷⁸ Yaman tarafından hece usulü benimsenerek hazırlanan elifbâda bol tekrar yapılarak doğru okuyuşun yerleştirilmesi esas kabul edilmiştir.⁷⁹ Koç, elifbâ öğretimi sırasında çocuklara Kur'ân-ı Kerîm'in kıraatini öğretmekten ziyade eğitimin Kur'an sevgisi verilmesi üzerine kurgulanması gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca eğitimde öğrenciye görelilik ilkesi gereği dikkat süreleri kısa olan çocukların ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda eğitim yapılması, sıkıldıkları gözlemlendiğinde oyun, şiir, boyama, etkinlik gibi faaliyetler yaptırılması önerilmiştir.⁸⁰

Elifbâ öğretiminde uygulanan yöntemler, genel öğretim yöntemlerinin yanı sıra sema', eda, arz, koro çalışması ve harf talimi yapmak, tecvidi nazârî ve uygulamalı olarak öğretmek olarak sıralanmaktadır.⁸¹ Tetkik edilen elifbâlarda söz konusu yöntemlere ilave olarak oyun, hikâye etme, çağrışım yaparak ve yazarak öğretim yöntemi öne çıkmaktadır.

Kur'an Dersleri'nin yazarı olan Sarı, Kur'an okumaya başlarken temelin sağlam olmasının önemini vurgulayarak öğretim usulünü aşağıdaki şekilde aşamalandırmıştır:⁸²

1. Öğretmen harfleri doğru, açık ve belirgin bir şekilde seslendirmeli ve yeteri kadar tekrar etmeli,
2. Öğretmen harfleri cezimli ve şeddeli olarak da telaffuz etmeli,
3. Öğrencilerden birkaçına tekrar ettirmeli,
4. Bütün öğrencilere topluca tekrar ettirmeli,
5. Konularda geçen kelimeler ve ezber için verilen sûreler önce öğretmen, sonra birkaç öğrenci, daha sonra da bütün sınıf tarafından tekrar edilmeli.

Sarı, elifbâ öğretiminde hocaların ardından öğrencilerin okuduğu koro halinde bol tekrarlı çalışmaların öğrencinin doğru sesleri öğrenmesine önemli katkılar sağlayacağını ifade etmiştir.⁸³ Karaçam da derslerin grup

⁷⁷ Bk. Ceylan, *Kur'an Lisânı Elifbâsı*, 2; Tavaslı, *Kur'an-ı Hakîm Elifbâsı*, 5; Sarı, *Kur'an Dersleri*, 5; Efe, *Kur'an Alfabeti*, 5.

⁷⁸ Bk. Yozbatıran - Güven, *Tecvitli Geniş Kapsamlı Yeni Elifbâ Cüzü*, 5; Eyüp Beyhan, *Uygulamalı ve Aşırtmalı Kur'an Alfabeti* (İstanbul: Semerkand, 2010), 5.

⁷⁹ Bk. Yaman, *15 Saatte Kur'an Öğreniyorum*, 8-12.

⁸⁰ Bk. Koç, *Okul Öncesi Çocuk Eğitiminde Hafıza Teknikli Hızlandırılmış Boyamalı Elifbâ*, 2.

⁸¹ Yılmaz, *Kur'an Öğretiminde Temel İlkeler ve Yöntem-Teknikler*, 6-8.

⁸² Bk. Sarı, *Kur'an Dersleri*, 5.

⁸³ Bk. Karaçam, *Kur'an Elifbâsı*, 3; Yaman, *15 Saatte Kur'an Öğreniyorum*, 8-12.

olarak işlenmesinin önemini vurgulamış, ders sırasında her öğrencinin dikkatini derse verebilmek için önünde elifbâsının olması gerektiğini belirterek öğretmen öğrenciler arasında sıra gözetmeksizin okuma yaptırmasını tavsiye etmiştir.⁸⁴ Nar ise *Kur'an Okuma Metodu*'nda ilk derslerde elifbâdaki kelime ve metinlerin büyük kartonlara iri iri yazılarak öğrencilere gösterilmesini ve topluca okuma yapılmasını önermiştir. Bu kartonların sınıfta görünür bir yerde olmasının öğretimi olumlu etkileyeceğini belirterek, öğrencilere teypten okuyuşu iyi olan karilerden ses kayıtları dinletilmesinin motivasyonu artıracaklarını vurgulamıştır. Yazar, elifbâ öğretimi sırasında her zaman önce hoca sonra öğrencilerin okuması şeklinde öğretim yapılmasının bir süre sonra sıkıcı olabileceğini ifade ederek bazen tahtadan okuma, bazen öğrencilerin zorlanarak okuması, bazen de serbest çalışmalar yapılmasının faydalı olacağını belirtmiştir. Ayrıca alıştırmalar okunurken tüm sınıf birlikte okuyabileceği gibi iki ayrı grup oluşturulup yarışma yaptırılmasını önermiştir. Öğrencilere ev okuma ödevlerinin mümkün olduğunca az verilmesi gerektiği hususuna da dikkat çekilmiştir.⁸⁵

Elifbâ öğretiminde, harflerin isim ve şekillerinin doğru öğrenilmesini sağlamak amacıyla yazarak öğretim yöntemi de benimsenmiştir. Beyhan'ın elifbâsında, yazma alıştırmalarına odaklanılmış; ezbere dayalı öğretim yerine anlamaya yönelik etkinlikler, boşluk doldurma ve eksik harfi tamamlama gibi uygulamalara yer verilmiştir. Bu usulün, öğrencileri daha aktif hale getirdiği ve öğrenmenin kalıcılığını artırdığı vurgulanmıştır.⁸⁶ Benzer şekilde, Ensari'nin çocuklara yönelik hazırladığı elifbâda, her harfin yer aldığı sayfada noktalı yazım örnekleri üzerinden harflerin başta, ortada ve sonda yazılışlarının pratiği yapılması amaçlanmıştır. Ayrıca, elifbâya oyun ve etkinlikler de dâhil edilmiş; öğrenilen harfin farklı harfler arasından bulunması, çağrışım yapılan nesne ile eşleştirilmesi, harflerin şekillerine göre birleştirilip görsel bir öğeye ulaşılması ve boyama sayfası gibi etkinliklerle öğrenme süreci desteklenmiştir.⁸⁷ Yazarak ve oyun temelli öğretim yöntemini benimseyen diğer çalışmalar da bu bağlamda dikkat çekmektedir.⁸⁸

2000'li yılların başlarından itibaren çocuklara yönelik olarak hazırlanan bazı elifbâlarda, harflerin öğretiminde çağrışım ve hikâyeleştirme yöntemleri kullanılmaya başlanmıştır. Bu yöntemde, elifbâda yer alan harfler ile resmedilen nesnelerin ilk harfi veya ilk hecesi arasında ses bağlantısı kurulmakta ve bu bağlantılar, bebeğin be'si, telefonun te'si, sepetin se'si

⁸⁴ Bk. Karaçam, *Kur'an Elifbâsı*, 3.

⁸⁵ Bk. Nar, *Kur'an Okuma Metodu*, 5.

⁸⁶ Bk. Beyhan, *Uygulamalı ve Alıştırmalı Kur'an Alfabeti*.

⁸⁷ Bk. Ensari, *Çocuk Elifbâsı: Neşeli Elifbâ Seti - 1*, 12.

⁸⁸ Bk. Muhammed Ali Ensari, *Çocuk Elifbâsı: Neşeli Elifbâ Seti - 1* (Isparta: Hayrat Yayınları, 2008); Açık v.dğr. *Ses Temelli Elifba*, 8-12.

(ث)” gibi benzetmeler aracılığıyla açıklanmaktadır.⁸⁹ Gülşen tarafından hazırlanan elifbâda harflerin çağrışım yoluyla üstün harekeli seslerle öğretilmesinin çocuklar açısından daha faydalı olduğu ve harflerin bu yöntemle daha kolay kavrandığı belirtilmektedir.⁹⁰ Çelik’in elifbâsında ise harflerin öğretimi, bir dedenin torununa ve onun arkadaşına Kur’ân-ı Kerîm’i öğretme süreci hikâyeleştirilerek aktarılmakta, bu süreçte harfler ile nesneler arasında bağlantılar kurulmak suretiyle çağrışım yönteminden yararlanılmaktadır.⁹¹ Çağrışım ve hikâyeleştirme yöntemleri farklı yazarlar tarafından da benimsenmiştir.⁹² Bununla birlikte harf öğretiminde çağrışım yönteminin kullanılmasının, ilerleyen süreçte düzeltilmesi güç, kalıcı öğrenme hatalarına yol açabileceği endişesi gündeme getirilmektedir.⁹³

3.4. Elifbâlardaki Okuma Metinlerinin İçeriği

Elifbâlar incelenen dönemde içerik ve işlev açısından farklı anlamlar kazanmıştır. Geçmiş dönemden farklı olarak bazı elifbâlarda sadece Kur’ân öğretimine odaklanılmamış; aynı zamanda iman, ibadet, ahlâk ve siyer gibi temel dinî bilgilerin aktarılmasına özel bir önem verilmiştir. Bu bağlamda dinî bilgiler öğretimine ayrılan müstakil bölümler, elifbâların sayfa sayısını artırmıştır.⁹⁴ Bazı elifbâlarda abdest ve namaz gibi ibadetlerin öğretiminde görsellerin kullanıldığı, ezberlenmesi amacıyla 32 farz ve 54 farz gibi konulara yer verildiği dikkat çekmektedir.⁹⁵ Ayrıca esma-i hüsnâ,⁹⁶ Kur’ân-ı Kerîm hakkında bilgiler,⁹⁷ Kur’ân-ı Kerîm’i öğrenip okumanın fazileti ile ilgili Arapça ve Türkçe hadisler⁹⁸ elifbâlarda yer alan konular arasındadır. İncelenen elifbâlar içerisinde diğerlerinden farklı olarak Cihanoğlu, elifbâsının giriş kısmında Kur’ân-ı Kerîm okuma adabını ele almıştır. Yetişkinle-

⁸⁹ Bk. Yaçınkaya, *Kur’ân Harfleri: Elifbâ*, 1.

⁹⁰ Bk. Gülşen - Gülşen, *Sevimli Elifbâ*, 1; Beyhan, *Uygulamalı ve Alıştırmalı Kur’ân Alfabeti*, 7.

⁹¹ Bk. Çelik, *Hikayelerle Harflerin Yolculuğu*, 9.

⁹² Bk. Yaçınkaya, *Kur’ân Harfleri: Elifbâ*, 16-18; Çelik, *Hikayelerle Harflerin Yolculuğu*, 27; Aysun Akar, *Kur’ân Dünyasına Yolculuk Harfler* (İstanbul: Erkam Yayınları, 2010), 35.

⁹³ Recep Koyuncu, “İdeal Kur’ân Öğretimi: Sorunlar ve Çözüm Önerilerine İlişkin Bir İnceleme”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 49 (Aralık 2020), 315.

⁹⁴ Bk. M. Metin Zirek, *İslam Dersleri: Temel Dini Bilgiler, Resimli Namaz Hocası, Kısa Sureler ve Dualar, Kur’ân-ı Kerim Elifbâsı –Tecvidli* (İstanbul: Bizimokul Yayınları, 2008); Şule Subaşı, *Allah’ın Bazı Sıfatları ve Kur’ân-ı Kerim Elifbâsı* (İstanbul: Mirfak Yayıncılık, 1995), 7-60.

⁹⁵ Bk. İskender, *Tecvidli Kur’ân Dili - İtikat ve Namaz*, 53-64; Varlı, *Tecvidli Kur’ân Dili Elifbâsı A’dan Z’ye Dini Bilgiler İtikat İbadet Namaz*, 113; Abay – Abay, *Yaz Kur’ân Kursları İçin: Kur’ân Alfabeti, Din Dersleri, Namaz Hocası*, 2-42.

⁹⁶ Bk. Varlı, *Tecvidli Kur’ân Dili Elifbâsı*, 138.

⁹⁷ Bk. Nar, *Kur’ân Okuma Metodu*, 7.

⁹⁸ Bk. Başar, *Kur’ân-ı Kerim Dili Elifbâsı ve Osmanlıca Rehberi*, 54; Tavaslı, *Kur’ân-ı Hakîm Elifbâsı*, 24, 25; Ceylan, *Kur’ân Lisânı Elifbâsı*, 40.

re yönelik olarak kaleme alınan bu bölümde, Kur'an okumaya başlamadan önce abdest alma, kıbleye yönelme ve diz üstü oturma gibi fiziksel şartlar vurgulanmış; istiaze ile besmele çekerek okumaya başlama, âyetlerin anlamı üzerinde düşünerek okuma ve hatim sonrasında Kur'an'a tekrar başlamanın gerekliliği ifade edilmiştir. Ayrıca yetişkinlere Kur'an'ı öğrenmesi Kur'an'ı öğrenip çocuklarına öğretmesi tavsiye edilmiştir.⁹⁹ Yılmaz ise elifbâsında "Hafız Adayı Olan Öğrencilerin Uygulayacağı Hususlar, Hafızlık Yaptıran Hoca Efendinin Öğrenciye Yaklaşım Metodları, Öğrencinin Hocasına Karşı Tutum ve Davranışları, Hafızlık Yapmak İsteyen Öğrencilere Tavsiyeler ve Hafızlık Usulü" başlıklı konulara yer vermiştir.¹⁰⁰

Elifbâlarda, düz anlatım yöntemiyle verilmek istenen bilgilerin aktarılmasının yanı sıra, farklı pedagojik ve edebî usuller deneyen yazarlar da bulunmaktadır. Bekçi, hazırladığı elifbâda soru-cevap yöntemini kullanarak temel dinî bilgilerin öğretimini hedeflemiş, bu yöntemin çocuğun öğrenme sürecini kolaylaştırıcı etkisine dikkat çekmiştir. İtikad, ibadet ve ahlâk konularını soru cevap yöntemini kullanarak aktaran yazar, siyer konularında düz yazıyı tercih etmiştir.¹⁰¹ Efe tarafından hazırlanan elifbâda yer alan şiirler ise hem didaktik hem de estetik bir yaklaşımı temsil etmektedir:

"Vardır peygamberlere sarsılmaz bir inancım

Haktır ahiret günü, inandım ben kadere

İyilik ve kötülük Allah'tan gelir bize

Öldükten sonra bizler diriliriz yeniden

Müslümandır bunlara böylece iman eden"¹⁰²

Yukarıdaki örnekte olduğu gibi şiirler çocukların dinî bilgileri öğrenimine katkı sağlamayı hedeflemiştir. Bazı elifbâlarda ise müstakil başlık açılmadan, öğrencilerin temel dinî bilgileri edinmesini desteklemek amacıyla birkaç okuma metnine yer verilmiştir. Bu metinlerde; "Kur'an nedir?, Kur'an-ı Kerim, Hz. Ömer'in Müslüman Oluşu, Kandilin Yağı, Kur'an'ın Bir Cilt Haline Cem'i ve Veda Hutbesi" gibi konuların yanı sıra, "Euzu Besmele'nin Manası ve Okunuşları, Rabbi Yessir Duasının Manası ve Okunuşu, Evlerimizde Kur'an Okumanın Faydaları" gibi konulara yer verilmiştir. Ayrıca, "Rabbimiz Allah, Kitabımız Kur'an, Kitaplara İman Nedir? ve Allah Beni Görüyor" gibi çocuğun iman gelişimini destekleyici temalar da işlenerek, öğrencilerin dinî ve ahlâkî farkındalıklarının artırılması hedeflenmiştir.¹⁰³

⁹⁹ Bk. M. Cihanoğlu, *Kur'an-ı Kerim Elifbâsı* (İstanbul: Üsküdar Yayınevi, 2002), 1.

¹⁰⁰ Bk. Yılmaz, *Uygulamalı Tecvidli Kur'an Elifbâsı*, 93-99.

¹⁰¹ Bk. Bekçi, *Sorulu-Cevaplı Dini Bilgiler ve Kur'an Elifbâsı*, 6-47.

¹⁰² Bk. Efe, *Kur'an Alfabeti*, 21.

¹⁰³ Bk. Varlı, *Tecvidli Kur'an Dili Elifbâsı*, 111; Okutan, *15 Derste Kur'an Öğreniyorum*, 58; Altıkulaç v.dğr. *Kur'an Okumaya Giriş*, 12, 15, 24, 30, 42, 62; Tavaslı, *Kur'an-ı Hakîm Elifbâsı*, 8,16,19; Efe, *Kur'an Alfabeti*, 12,21.

3.5. Elifbâlarda Benimsenen Öğretim Usulü

Yapılan inceleme sonucunda 1972-2012 yılları arasında harf, hece ve sesi esas alan yöntemi benimseyen elifbâların hazırlandığı tespit edilmiştir.

3.4.5. Harf Yöntemi Üzere Hazırlanan Elifbâlar

Elifbâ öğretimi sırasında uygulanan harf yönteminde Arap alfabesi-nin tamamının isim ve şekil olarak ezberletilmesi, daha sonra hareke ve okuma kurallarının öğretilmesi söz konusudur.¹⁰⁴ İncelenen elifbâlarda harfler yazarların tercihleri doğrultusunda “elif, be, te,...” olarak Osmanlı Türkçesi isimleriyle öğretildiği gibi, nadir de olsa “elif, ba, ta,...” şeklinde orijinal isimleri ile de öğretilmiştir.¹⁰⁵ İncelenen elifbâların birkaç tanesi hariç neredeyse tamamında harflerin isimleri şekillerinin altına Latin alfabesiyle yazılmıştır.¹⁰⁶ Toplu olarak öğretilmesi planlanan harflerin öğrenilip öğrenilmediğini kontrol edebilmek amacıyla elifbâların çoğunda harflerin karışık olarak yazıldığı bir sayfa hazırlanmıştır.¹⁰⁷ Elifbâların bazılarında Arap harflerinin çıkış yerleri tarif edilmiş¹⁰⁸ ve nadir de olsa bazı elifbâlarda ağız resmi üzerinde harfin çıkış yeri gösterilmiş,¹⁰⁹ kalın, ince, peltek harfler vurgulanmak amacıyla renklendirilmiştir.¹¹⁰

Arap harflerinin mahreçlerinin Latin harflerinin mahreçlerinden farklı olduğu neredeyse tüm elifbâlarda ifade edilmesine rağmen bazı elifbâlarda örnek okuma metinlerinin altına Latin Alfabesiyle Türkçe okunuşları yazılmıştır.¹¹¹ Daha doğru okunup telaffuz edilebilsin diye elifbâların çoğunda peltek harflerin altına veya üzerine nokta koyma, kalın harflerin altına çizgi çizme gibi transkripsiyon harfleri ve işaretleri belirlenmiştir.¹¹²

¹⁰⁴ Ayar, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Elifbâlar*, 151.

¹⁰⁵ Bk. Kaya, *Tecvidli Kur'an Okuma Rehberi (Elif-Bâ)*, 10.

¹⁰⁶ Bk. Subaşı, *Allah'ın Bazı Sıfatları ve Kur'an-ı Kerim Elifbâsı*, 63; Salman v.dğr. *Tecvidli Kur'an-ı Kerim Elifbâsı*, 4; Okutan, *15 Derste Kur'an Öğreniyorum*, 95; Kaya, *Tecvidli Kur'an Okuma Rehberi: Elif-bâ*, 9; Gül, *Kur'an Öğreniyorum*, 3.

¹⁰⁷ Bk. Ceylan, *Kur'an Lisani Elifbâsı*, 4; Sarı, *Kur'an Dersleri*, 8; Nar, *Kur'an Okuma Metodu*, 7; Tavaslı, *Kur'an-ı Hakîm Elifbâsı*, 2; Varlı, *Tecvidli Kur'an Dili Elifbâsı*, 2; Gürtaş, *Kur'an Okumayı Öğreniyorum*, 4.

¹⁰⁸ Bk. Bekçi, *Sorulu-Cevaplı Dini Bilgiler ve Kur'an Elifbâsı*, 119; Kaya, *Tecvidli Kur'an Okuma Rehberi*, 12-14; Karaçam, *Kur'an Elifbâsı*, 6-7; Varlı, *Tecvidli Kur'an Dili Elifbâsı*, 9-18.

¹⁰⁹ Bk. Başar, *Kur'an-ı Kerim Dili Elifbâsı ve Osmanlıca Rehberi*, 5-7; Varlı, *Tecvidli Kur'an Dili Elifbâsı*, 9-18; Yılmaz, *Uygulamalı Tecvidli Kur'an Elifbâsı*, 44.

¹¹⁰ Bk. Sarı, *Kur'an Dersleri*, 7; Nar, *Kur'an Okuma Metodu*, 24; Gürtaş, *Kur'an Okumayı Öğreniyorum*, 6; Kaya, *Tecvidli Kur'an Okuma Rehberi (Elif-Bâ)*, 11; Yılmaz, *Uygulamalı Tecvidli Kur'an Elifbâsı*, 8-11; Uygun, *Kur'an Okuma Anahtarı*, 1-3.

¹¹¹ Bk. Ceylan, *Kur'an Lisani Elifbâsı*, 5-26; Sarı, *Kur'an Dersleri*, 12, 14, 18; Başar, *Kur'an-ı Kerim Dili Elifbâsı ve Osmanlıca Rehberi*, 10-12;

¹¹² Bk. Ceylan, *Kur'an Lisani Elifbâsı*, 5; Efe, *Kur'an Alfabeti*, 6; Başar, *Kur'an-ı Kerim Dili Elifbâsı ve Osmanlıca Rehberi*, 5-7; Altıkulaç v.dğr. *Kur'an Okumaya Giriş*, 11; Asutay, *Kur'an Alfabeti*, 7; Uygun, *Kur'an Okuma Anahtarı*, 1.

Harf yöntemi üzere hazırlanan elifbâlar arasında diğerlerinden farklı özellik taşıyan ilk elifbâ 1999 yılında basılan *Boyamalı ve Alistırmalı Kur'an Elifbâsı*'dır. Elifbâda harflerin öğretimi sırasında harflerin isimleri ile nesneler arasında ses bağlantısı kurulmuş, harfler çağrışım metodu ile öğretilmiştir. ا harfî الله yazılarak lafzatullah ile ب harfî balon, ت harfî tavşan, ث harfî sepet, ج harfî cami resmi ile kodlanmıştır. Her harfe ayrı bir sayfa ayrılan elifbâda harfleri boyama ve yazma etkinliklerine de yer verilmiştir.¹¹³ Daha sonra hazırlanan elifbâların bazılarında da çağrışım metodunun kullanıldığı görülmektedir. Mesela Yalçinkaya'nın elifbâsında harflerin öğretimi sırasında nesneler ile harflerin isimleri arasında ses bağlantısı kurulmuş “ب harfî bebek, ت harfî telefon, ث harfî ise sepet, ج harfî ciğer” kelimesi ile şu ifadelerle kodlanmıştır.¹¹⁴

“Te harfî sizin evinizdeki Telefonun ilk harfleri. Artık Te harfî nedir dendiğinde Telefonun Te'sini hatırlayın. Se harfî, sizin kapıcının Sepetinin ilk harfleri. Artık Se harfî nedir dendiğinde Sepetin Se'sini hatırlayın. Cim harfî, kasaptaki Ciğerinin ilk harfleri. Artık Cim harfî nedir dendiğinde Ciğerin Ci'sini hatırlayın.”

Alıntıdan da anlaşılacağı üzere yazar tüm harfleri hem şekil hem de ses olarak bir kelime ile kodlamış ve bunu bir öğretim usulü olarak benimsemiştir. İlerleyen sayfalarda zımba ile ط harfî arasındaki ses bağlantısının kurulup kurulmadığını tespit edebilmek için doğru olanı işaretleme etkinliklerine yer verilmiştir. Elifbâda harfleri çıkış yerlerine göre gruplara ayırmak için “boğaz köprüsünü görünce boğaz harflerini hatırlayın, tokalaşma resmini görünce arkadaş olan ل ve ر harflerini hatırlayın, üflenerek okunan harfler, ve ف harfleridir” benzeri açıklamalara yer verilmiştir.¹¹⁵ *Hikayelerle Harflerin Yolculuğu* isimli elifbâda da harflerin isimlerinin öğretiminde farklı bir usul benimsenmiştir. ض harfî davul resmi ile kodlanmış ve hikayeleştirme usulü ile öğretilmiştir.¹¹⁶

Kur'an Dünyasına Yolculuk isimli elifbâda da incelenen elifbâlardan farklı olarak harflerin üstün, esre ve ötreli seslerinin öğretimi sırasında Latin harfleri ile yazılmasından kaçınılmıştır. ش harfinin öğretildiği sayfada “Merhaba benim adım ش , س harfinin kardeşiyim; ama benim üzerimde üç nokta var. Daha önce üç noktası olan hangi harfî öğrenmiştin? Haydi! Beni parmağınla sandalyeye yaz.” açıklamasına yer verilmiş boyama etkinliklerinin ardından üstün, esre ve ötre hareketinin öğretildiği sayfaya geçilmiştir.¹¹⁷ “ش harfî şapka takmış. ش şapkasını taktığı zaman

¹¹³ Bk. Asım Uysal, *Boyamalı ve Alistırmalı Kur'an Elifbâsı* (Konya: Uysal Kitabevi, 1999).

¹¹⁴ Bk. Yalçinkaya, *Kur'an Harfleri: Elifbâ*, 4.

¹¹⁵ Bk. Yalçinkaya, *Kur'an Harfleri: Elifbâ*, 16-18.

¹¹⁶ Bk. Çelik, *Hikayelerle Harflerin Yolculuğu*, 27.

¹¹⁷ Bk. Akar, *Kur'an Dünyasına Yolculuk Harfler*, 35.

ش olarak okunur. ش terlik giymiş. ش terliğini giydiği zaman ش olarak okunur. ش harfî kurdele takmış. ش kurdelesini taktığı zaman ش olarak okunur.”

Elifbâda önerilen etkinlikler, harfî okuma, boyama, tamamlama, harfleri eşleştirme gibi genellikle harfin şeklinin kavranmasına yönelik etkinliklerdir.¹¹⁸

Elifbâlarda harflerin başta, ortada, sonda yazılışlarının verildiği sayfalar geçmiş yıllardaki sayfalarla benzerlik gösterirken, bazılarında farklı uygulamalar görülmektedir. Mesela *Kur'an Okumaya Giriş* isimli elifbâda harfler ilk sayfada topluca verilmiş, hareke öğretimi sayfalarında altışarlı gruplar halinde pekiştirilmiştir.¹¹⁹ Bu usul ilerleyen yıllarda hazırlanan bazı elifbâlara da öncülük etmiştir.¹²⁰ *Kur'an Lisânı Elifbâsı*'nda harflerin sıralamasının değiştirilmiş, yeni sıra ile ilgili herhangi bir açıklamaya yer verilmemiştir. Söz konusu elifbâda hareketlerin harfe verdiği sese odaklanılmasını sağlamak için kelimeler اَدَبٌ - اُدُبْ - اَدْبُ örneklerinde olduğu gibi birbirine bitişmeyen harflerden seçilerek şedde konusuna kadar harfler bitleştirilmeden yazılmış, hareketlerin öğretimi tamamlandıktan sonra birleştirilerek yazılan sayfalara geçiş yapılmıştır. Harf sıralamasının elifbâdaki örnekleri yazabilmek için bitişmeyen harflerin öne alınması ile oluşturulduğu anlaşılmaktadır.¹²¹ İlerleyen yıllarda harflerin birleşirken aldığı şekillerin öğretimini tüm hareke ve işaretlerin öğretilmesinden sonraya erteleyen yazarların olduğu görülmektedir.¹²² Gül ise birbiriyle bitişen harfleri bitştirmeden رَ - لَ - مَ - نَ - عَ - بَ - دَ - حَ - طَ - ثَ yazarak, önce hareketlerin harflere verdiği sesi pekiştirmeyi hedeflemiştir.¹²³ İncelenen elifbâların arasında Sarı diğerlerinden farklı bir usul tercih ederek klasik başta, ortada, sonda yazım sayfası yerine harflerin bitişirken silinen kısımlarını noktalı olarak göstermiş, böylece daha kolay kavranmasını hedeflenmiştir.¹²⁴ *Kur'an Elifbâsı*'nda ise harflerin yazılışları tablo olarak verildikten sonra, öğrenilip öğrenilmediği kontrol edilmek amacıyla etkinlik planlanmış; başta, ortada ve sonda hali verilen harfin müstakil yazılışının boş bırakılan kutucuklara yazılması istenmiştir.¹²⁵ *Kur'an Öğreniyorum*'da ise elifbâ boyunca harflerin başta, ortada ve sonda yazılırken hiç değişmeyen kısımlarına vurgu

¹¹⁸ Bk. Hülya Çalışkan Ünal, *Kur'an Dünyasına Yolculuk Harekeler* (İstanbul: Erkam Yayınları, 2010), 34-35.

¹¹⁹ Bk. Altıkulaç v.ğr. *Kur'an Okumaya Giriş*, 9.

¹²⁰ Bk. Ceylan, *Kur'an Lisânı Elifbâsı*, 3-8.

¹²¹ Bk. Ceylan, *Kur'an Lisânı Elifbâsı*, 3-7.

¹²² Bk. Sarı, *Kur'an Dersleri*, 16; Efe, *Kur'an Alfabeti*, 17; Başar, *Kur'an-ı Kerim Dili Elifbâsı ve Osmanlıca Rehberi*, Gürtaş, *Kur'an Okumayı Öğreniyorum*, 8-16.

¹²³ Bk. Gül, *Kur'an Öğreniyorum*, 7-9.

¹²⁴ Bk. Sarı, *Kur'an Dersleri*, 15; Nar, *Kur'an Okuma Metodu*, 13.

¹²⁵ Bk. Beyhan, *Uygulamalı ve Alıştırma Kur'an Alfabeti*, 14-15.

yapılmış, hareke ve okuma kuralları cezim konusu yerine örneğinde غَا, أَفْ, أَفْ, أَفْ, şeklinde yazılmıştır. Ayrıca elifbâ boyunca yeni öğretilen hareke ve okuma kuralına dikkat çekmek amacıyla kırmızı renk kullanılmıştır.¹²⁶

Elifbâlarda hareketleri tek harfin üzerine üç harekeyi yazarak öğretmeyi planlayan yazarlar olduğu gibi,¹²⁷ üç harekeyi birlikte veren¹²⁸ veya her hareke ve okuma kuralı için ayrı bir sayfa ayıran yazarlar da vardır.¹²⁹ Harekelerin harflere verdikleri sesler; üstün hareke ince harfte “e”, kalın harfte “a”; esre hareke ince harfte “i”, kalın harfte “ı-i” arası bir ses; ötre hareke “ü” veya “u-ü” arası bir ses olarak benzer şekilde tanımlanmaktadır.¹³⁰ Öğrencinin kendi kendine okumayı öğrenmesi veya okuyuşunu kontrol etmesi için tüm hece ve kelimelerin Latin harfleri ile yazıldığı elifbâlar¹³¹ olduğu gibi sadece yeni öğrenilen konu ile ilgili birkaç örnek kelimenin okunuşunun yazıldığı elifbâlar da bulunmaktadır.¹³²

Cezim, şedde, uzatma harfleri, uzatma işareti, çeker, tenvin, hu zamiri, mukataa harfleri, şemsi ve kameri harfler, lâm-ı tarifi okunuşu, vakıf ve ibtida, geçiş nun’u elifbâlarda yer alan okuma kuralları arasındadır. Elifbâların bazılarında okuma kuralları hakkında kısa açıklamalara yer verilmiştir. Mesela *Kur’an ve Namaz Öğretmeni*’nde cezim işaretinin öğretiminde “Cezim harfin üzerine konulan yuvarlak bir işarettir. Harfi sonraki harfe bitiştirir. Harfe kendi sesini verir.” Şedde işaretinin öğretiminde “Bulunduğu harfi iki kere okutur.” açıklamalarına yer verilmiş مَنْ - مَنَّ örneğinde olduğu gibi şeddinin önce açık sonra şeddeli yazılışı örnek olarak gösterilmiştir.¹³³ Hurûfu mukattaa’nın okunuşunun öğretildiği sayfalarda Arapça açılımı ile yazanlar olduğu gibi¹³⁴ Türkçe olarak yazanlar da bulunmaktadır.¹³⁵ Elifbâların bazılarında tecvid kuralının fark edilebilmesi amacıyla tecvidin gerçekleştiği harfler renklendirilmiştir.¹³⁶

¹²⁶ Bk. Adem Şener, *Kur’an Öğreniyorum* (Sakarya: Tekbir Yayınları, 2005), 18.

¹²⁷ Bk. Varlı, *Tecvidli Kur’an Dili Elifbâsı*, 6

¹²⁸ Bk. Ceylan, *Kur’an Lisani Elifbâsı*, 8; Nar, *Kur’an Okuma Metodu*, 27; Efe, *Kur’an Alfabeti*, 9; Varlı, *Tecvidli Kur’an Dili Elifbâsı*, 7.

¹²⁹ Bk. Tavashlı, *Kur’an-ı Hakîm Elifbâsı*, 4-8; 11; Efe, *Kur’an Alfabeti*, 12

¹³⁰ Bk. Nar, *Kur’an Okuma Metodu*, 27; Tavashlı, *Kur’an-ı Hakîm Elifbâsı*, 6-8; Ceylan, *Kur’an Lisani Elifbâsı*, 8; Sarı, *Kur’an Dersleri*, 11; Ceylan, *Kur’an Lisani Elifbâsı*, 8; Sarı, *Kur’an Dersleri*, 10.

¹³¹ Bk. Altıkulaç v.dğr. *Kur’an Okumaya Giriş*, 9; Ceylan, *Kur’an Lisani Elifbâsı*, 10;

¹³² Bk. Tavashlı, *Kur’an-ı Hakîm Elifbâsı*, 15; Nar, *Kur’an Okuma Metodu*, 11, 22; Asutay, *Kur’an Alfabeti*, 44-45; Demircioğlu, *Yeni Rehber*, 20; Ekrem Akbaş, *Kur’an Öğretmeni (Elif-Bâ)* (İstanbul: Numune Matbaası, 2006), 34, 41.

¹³³ Bk. Ekrem Akbaş, *Kur’an ve Namaz Öğretmeni* (İstanbul: Atlas Yayıncılık, 2009), 33.

¹³⁴ Bk. Yılmaz, *Uygulamalı Tecvidli Kur’an Elifbâsı*, 30; Beyhan, *Uygulamalı ve Aış-tırmalı Kur’an Alfabeti*, 50.

¹³⁵ Bk. Akbaş, *Kur’an Öğretmeni (Elif-Bâ)*, 88.

¹³⁶ Bk. Yılmaz, *Uygulamalı Tecvidli Kur’an Elifbâsı*, 31-40.

3.5.2. Hece Yöntemi Üzere Hazırlanan Elifbâlar

Elifbâ öğretiminde benimsenen hece yöntemi, harflerin Arapça veya Osmanlı Türkçesi isimleri verilmeden, doğrudan üstün harekeli seslerle öğretilmesini temel almaktadır.¹³⁷ Bununla birlikte, bazı yazarlar üç hareketin öğretimini eş zamanlı olarak gerçekleştirmeyi tercih etmektedir. Tetkik edilen elifbâlar arasında çoğunluğu çocuklar için hazırlanmış hece yöntemini benimseyen elifbâlar bulunmaktadır.

Hece usulü benimsenerek hazırlanan elifbâların içinde harflerin üstün harekeli sesleri ile nesneler arasında ses bağlantısı kurarak çağrışım metodu kullandığı tespit edilen ilk elifbâ 2001 yılında yayımlanan *Kur'an Alfabeti Boyama Kitabı*'dır. Söz konusu elifbâda sadece harflerin ص saatin sa-sı, ض zambağın za-sı, ط tavşanın ta-sı, ظ zarfın za-sı, ع arabanın a-sı şeklinde öğretimine yer verilmiş, hareke, işaret ve okuma kurallarına yer verilmemiştir.¹³⁸ Yazarın 2008 yılında yayımladığı *Alıştırma, Boyama Kur'an Alfabeti* ise ilk harf öğretimi sırasında aynı anda üç hareketin sesi verilmiştir. ص harfi ص sabunun sa'sı, ص sıranın sı'sı, ض suyun su'su; ض harfi ض davulun da'sı, ض dış kapının dı'sı, ض duvarın du'su; ط harfi ط tavşanın ta'sı, ط tırtılın tı'sı, ط turbun tu'su; ظ harfi ظ zarfın za'sı, ظ zımbanın zı'sı, ظ zurnanın zu'su; ع harfi ع arabanın a'sı, ع ışığın ı'sı, ع uçağın u'su sesleri ile öğretilmiştir. *Kur'an Alfabeti Boyama Kitabı*'ndan farklı olarak bu elifbâda okuma kurallarına da yer verilmiştir.¹³⁹ Koç, Gülşen, Yüksel ve Zirek tarafından hazırlanan elifbâlarda da harflerin isimleri ile değil üstün harekeli sesleri ile öğretilmesi tavsiye edilmiş, nesneler ile harflerin sesleri arasında ses benzerliği kurulmuştur. Tek tek öğretilen harfler tamamlandıktan sonra işaret ve okuma kuralları sayfalarına geçilmiştir.¹⁴⁰

Uysal, harf yöntemi üzere hazırladığı *Boyama ve Alıştırma Kur'an Elifbâsı*'ndan sonra hece yöntemi üzere iki elifbâ hazırlamıştır. *Bulmacalı, Boyama, Oyunlu Kur'an Elifbâsı 1 (4-7 yaş)* isimli çalışmasında harfler ilk öğretilirken üstün, esre ve ötre hareketi ile birlikte verilmiştir. Harfler nesnelerin sesleri ile ses benzerliği kurularak “Elmanın e'si, ineğin i'si, üzümün ü'sü; bebeğin be'si, bisikletin bi'si, bülbülün bü'sü v.dğr.” şeklinde kavratılmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda çocukların noktaları birleştirerek ب ب ب şeklinde yazmaları, daha sonra da ب ب ب örneğinde olduğu gibi birleş-

¹³⁷ Ayar, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Elifbâlar*, 242.

¹³⁸ Bk. Ahmet Kasım Fidan, *Kuran Alfabeti Boyama Kitabı* (İstanbul: Semerkand, 2001) 29-37.

¹³⁹ Bk. Ahmet Kasım Fidan, *Alıştırma Boyama Kur'an Alfabeti* (İstanbul: Semerkand, 2008), 18-23.

¹⁴⁰ Bk. Gülşen - Gülşen, *Sevimli Elifbâ, 1*; Zirek, *İslam Dersleri: Temel Dini Bilgiler, Resimli Namaz Hocası, Kısa Sureler ve Dualar, Kur'an-ı Kerim Elifbâsı*, 98-101; Koç, *Okul Öncesi Çocuk Eğitiminde Hafıza Teknikli Hızlandırılmış Boyama Elifbâ*, 2; Bulut - Yüksel, *Yeni Yöntemlerle Elifbâ Eğitimi: Ben Kur'an Öğreniyorum*, 4.

tirerek yazmaları istenmiştir. Söz konusu elifbâda sadece harfler ve hareketlerin öğretimine yer verilmiştir.¹⁴¹ *Boyamalı ve Aıştırmalı Kur'an Elifbası 2 (5 yaş ve üstü)* isimli çalışmada ise harfler benzer şekilde ilk öğretilirken üstün, esre ve ötre hareketli seslerinin nesnelerin ilk hecesi ile ses bağlantısı kurularak öğretilmiş daha sonra işaret ve okuma kurallarının öğretimine geçilmiştir.¹⁴² Uysal'ın hece usulünü benimseyerek hazırladığı elifbâlardaki nesnelerin harf yöntemini benimseyerek hazırladığı *Boyamalı ve Aıştırmalı Kur'an Elifbası*'ndaki nesnelerden farklı olduğu görülmektedir.¹⁴³

Hikâyeli Elifba'da ise harflerin öğretimi incelenen diğer elifbâlardan farklı olarak çağrışım yapılarak ve hikâyeleştirilerek öğretilmiştir. Elifbâda ع harfi ع arabanın a'sı, ع işığın ı'sı, ع uçağın u'su çağrışımı ile verilirken aşağıdaki hikâyeye yer verilmiştir:

“Araba güzel bir günde piknik için düşmüş yola. Ama daha uzağa gidemeden yolun ortasında A ile karşılaşmış. A demiş ki: ‘Gitme fazla uzağa ileride trafik çok tıkanmış.’ ‘Tamam’, demiş araba, ‘tamam da nasıl çıktın karşıma, nasıl geldin yanıma?’ ‘Ben A’yım’ demiş, ‘A.’ ‘Her zaman her yerde hazırım yardımaaa.’”¹⁴⁴

Hikâyeli Elifba'da harflerin üç hareke ile okunuşu yukarıdaki örnekte verildiği gibi öğretilmiş, işaret ve okuma kurallarının öğretimine yer verilmemiştir.

Hece yönteminin benimsendiği *15 Saatte Kur'an Öğreniyorum* isimli elifbâda harfler alfabe sırasından farklı bir sıralamayla gruplara ayrılarak üstün hareke ile öğretilmiştir. İlk grupta yer alan ف, ن, ت harfleriyle farklı heceler yazılmış, dersler grup çalışması ve bireysel çalışma sonrası hocaya okunacak şekilde planlanmıştır.¹⁴⁵

3.5.3. Sesi Esas Alan Yöntem Üzere Hazırlanan Elifbâ

Kur'an-ı Kerim öğretiminde sesi esas alan yöntem 2010 yılında hazırlanan *Ses Temelli Elifba* isimli çalışma ile uygulanmıştır.¹⁴⁶ Harflerin seslerinin öğretimine odaklanan elifbâ, ilk harf öğretimi sırasında ا ا ا örneğinde olduğu gibi harfin cezimli sesinin öğretilmesi esasına göre hazırlanmıştır. Harf öğretiminde kitap öncesi ses etkinlikleri ve kitap ile birlikte yapılacak ses etkinlikleri olarak iki aşamalı bir süreç izlenmektedir.

¹⁴¹ Bk. Asım Uysal – Mürşide Uysal, *Bulmacalı, Boyamalı, Oyunlu Kur'an Elifbası 1* (İstanbul: Uysal Yayınevi, 2006), 4-9.

¹⁴² Bk. Asım Uysal – Mürşide Uysal, *Boyamalı ve Aıştırmalı Kur'an Elifbası 2* (İstanbul: Uysal Yayınevi, 2006), 4-7.

¹⁴³ krş. Uysal, *Boyamalı ve Aıştırmalı Kur'an Elifbası*, Uysal – Uysal, *Bulmacalı, Boyamalı, Oyunlu Kur'an Elifbası 1*.

¹⁴⁴ Bk. Sevede Sevan Uşak, *Hikâyeli Elifba* (İstanbul: Mavi Uçurtma, 2005), 16.

¹⁴⁵ Bk. Yaman, *15 Saatte Kur'an Öğreniyorum*, 17.

¹⁴⁶ Bk. Açık vd. *Ses Temelli Elifba*, 3.

Kitap öncesi ses etkinlikleri; harfin sesinin öğretici tarafından verilmesi, harfin sesinin diğer sesler arasından ayırt ettirilmesi, harfin sesinin öğrenici tarafından seslendirilmesi aşamalarından oluşmaktadır. Kitap ile birlikte yapılan etkinlikler ise harfin şeklinin gösterilmesi, heceleri okuma ve yazma çalışması yapılması, harfin şeklinin diğer harf şekilleri arasından ayırt ettirilmesi ve harfin isminin söylenmesi aşamalarından oluşmaktadır. Elifbâda klasik harf sıralamasından farklı bir sıralama benimsenmiş, yeni harf sıralaması oluşturulurken harflerin Kur’ân-ı Kerîm’de geçiş sıklığı, harflerin mahreçlerinin kolay çıkarılması ve şekil olarak benzeyen harflerin peş peşe gelmemesi dikkate alınmıştır.¹⁴⁷ *Ses Temelli Elifbâ* Diyanet TV’de yayınlanan “Çocuğuz Kur’an Okuyoruz” programında kullanılmış, 30 bölümlük programda bir yandan çocuklara Kur’ân-ı Kerîm öğretilirken diğer yandan Kur’ân-ı Kerîm öğretimi sırasında çocuklarla oynanabilecek oyunlara yer verilmiştir.¹⁴⁸

Sonuç

Kur’ân-ı Kerîm öğretiminin ilk aşaması olan elifbâ öğretimi yazılı metnin seslendirilmesinin öğretime yönelik çabayı ifade etmektedir. Bu sebeple elifbâ öğretiminde hece, kelime veya metnin çözülmesinin yanı sıra doğru seslendirilmesi de önem arz etmektedir. Geçmişten günümüze tecvid literatürünün giriş bölümleri harflerin mahreç ve sıfatlarına; tashih-i hurûf kurslarının ilk dersleri ise harflerin doğru seslendirilmesine ayrılır. Bu yönüyle değerlendirildiğinde elifbâ öğretiminin temelini harflerin ses ve şekil olarak doğru öğrenilmesi oluşturmaktadır. Zira harfler öğrenildiğinde hareke, işaret ve okuma kurallarının öğrenilmesi nispeten daha kolay bir süreçtir. Bu nedenle hazırlanan elifbâların doğru seslendirme sürecine destek olacak nitelikte olması beklenmektedir.

İncelenen dönemdeki elifbâlar 2000’li yıllara kadar Kur’ân-ı Kerîm öğrenmek isteyen her yaş grubuna uygun olarak hazırlanırken 2000’lerin başlarından itibaren çocuklara özgü elifbâlar yazılmaya başlanmıştır. Yapılan inceleme neticesinde bu dönemde harf, hece ve sesi esas alan yöntem olmak üzere elifbâ öğretiminde üç özel öğretim yönteminin benimsendiği tespit edilmiştir. Harf ve hece yöntemi incelenen dönemde hazırlanan elifbâların genel özelliklerini yansıtırken sesi esas alan elifbâ öğretimi 2010 yılında geliştirilmiştir. Bu yöntem ülkemizde 2005 yılında ilk okuma yazma öğretiminde benimsenen ses temelli cümle yöntemiyle benzerlik göstermektedir.

İncelenen elifbâlarda öne çıkan ilkeler başta sevgi temelli yaklaşım olmak üzere, ihlas ve samimiyet, kıraatte aslına uygunluk, bir hocadan öğ-

¹⁴⁷ Abdullah Açıık v.dğr. *Kur’an-ı Kerim Öğretiminde Yeni Bir Yaklaşım: Ses Temelli Elifba Yöntemi* (İstanbul: EDAM Yayınları, 2015), 20-25.

¹⁴⁸ Abdullah Açıık, “Çocuğuz Kur’an Okuyoruz 1. Bölüm”, *Diyanet TV* (29 Haziran 2015).

renme, tekrar, öğrenciye görelilik, kolaydan zora ve yaparak öğrenme ilke-leridir. Elifbâlarda gösterip yaptırma, koro çalışması, harf ve hareketlerin öğretiminde hikâyeleştirme, harflerin sesleri ile nesneler arasında çağrışım yapma, yazarak öğrenme usulleri tavsiye edilmiştir.

Elifbâlar, zamanla içerik açısından değişim göstermiştir. Kur'an-ı Kerim öğretiminin yanı sıra iman, ibadet, ahlâk ve siyer gibi temel dinî bilgilerin aktarımına odaklanan bazı elifbâlar, hacim olarak genişlemiştir. Bu süreçte düz anlatım ve soru-cevap yöntemi, didaktik şiirler gibi çeşitli pedagojik teknikler benimsenmiş; Kur'an'ın okunma adabı, ibadet uygulamaları ve dinî gelişimi destekleyici içerikler elifbâlara eklenmiştir. Böylece elifbâlar, sadece Kur'an-ı Kerim okumayı öğretmek için hazırlanmış materyal olmaktan çıkıp, din eğitiminde de ders materyali olarak kullanılmıştır.

Elifbâlarda Arap harfleri ile Latin harflerinin mahreçlerinin birbirinden farklı olduğu, bu sebeple fem-i muhsinden öğrenilmesi tavsiye edilmesine rağmen incelenen elifbâların neredeyse üçte birinde hece ve kelime okuma örneklerinin altında Türkçe okunuşları yazmaktadır. Bu yönüyle bazı elifbâlar Latin alfabesini yardımcı unsur olarak kullanırken, bazıları ses öğretimini doğrudan Arap harfleri üzerinden gerçekleştirmiştir. Latin harflerine dayalı transkripsiyon işaretleri, doğru telaffuzu destekleme amacıyla kullanılsa da, öğrencilerin Arap harflerinin mahreçlerini özgün yapısıyla kavraması açısından sınırlı bir katkı sağlamaktadır.

2000'li yılların başlarından itibaren hazırlanan elifbâlarda harfler ile nesnelerin sesleri arasında ses bağlantısı kurulduğu görülmektedir. Bu usul kısa vadede harflerin isimlerinin öğrenilmesini kolaylaştırıyor gibi görünse de Kur'an-ı Kerim okuma sürecinde çocukların harflerin sesleri yerine harfi görünce nesnenin ismini söylemesi, nesnenin ismi ile bağlantı kurulması sebebiyle harfin mahrecinin çocuğun zihninde yerleşmemesi, Arap harflerinin Türkçe sesler ile benzer özelliklerde seslendirilmesi gibi mahzurlar ortaya çıkarması muhtemeldir.

Elifbâ öğretiminde yazılı materyaller kadar görsel ve işitsel materyaller de önem arz etmektedir. İncelenen dönemde elifbâlarla birlikte kaset ve CD desteği sunulması, interaktif oyunlar geliştirilmesi ve TV programları hazırlanması Kur'an öğretiminde kullanılan materyallerin çeşitlendirildiğini göstermektedir. Diyanet İşleri Başkanlığının Diyanet TV'de yayınlanan *Çocuğuz Kur'an Okuyoruz* programında sesi esas alan yöntemi benimseyen elifbâyı tercih etmesi, Başkanlığın özgün çalışmaları desteklediğini gösterir niteliktedir.

Kur'an-ı Kerim'e geçişte önemli bir aşama olan elifbâ öğretimi sırasında doğru ve tam öğrenmenin gerçekleşmesi sadece tercih edilen elifbâ ile sınırlı değildir. Öğreticinin kıraati, öğreticilik becerileri, ilke ve yöntemleri doğru ve zamanında uygulaması, seçmiş olduğu elifbâyı etkili kullan-

ması ve derste elifbâ dışında görsel ve işitsel materyaller kullanması ile de yakından ilgilidir. Elifbâ öğretimi sırasında doğru ve tam öğrenmenin gerçekleşmesi zaman ve emek kaybı yaşanmaması açısından önem arz etmektedir.

Tetkik edilen elifbâlar Kur'an-ı Kerim öğrenme sürecine başlayanlar için hazırlanan, Kur'an öğrenme ve öğretme çabasına katkıda bulunmayı hedefleyen önemli çalışmalardır. Ancak incelenen 46 elifbânın büyük bir kısmının benzer içerik ve yöntemleri tekrar ettiği, özgün öğretim metotları geliştirme kaygısının ise oldukça sınırlı kaldığı görülmüştür. Bu bağlamda, elifbâ yazarlarının öncelikle hitap ettikleri yaş grubunu belirlemeleri, ardından benimseyecekleri özel öğretim yöntemini sistematik bir şekilde tanımlamaları gerekmektedir. Daha sonra, elifbâ yazımındaki temel ilkelere ile öğretim süreçlerinde uygulanmasını hedefledikleri pedagojik yöntemleri belirleyerek, elifbânın yazımına başlamaları beklenmektedir. Ayrıca, her yazar, hazırladığı elifbânın diğer çalışmalarla kıyaslandığında özgün yönlerini ortaya koymalı ve güçlü yönlerini vurgulamalıdır.

Elifbâ öğretimi üzerine çalışma yapmak isteyen araştırmacıların farklı yaş gruplarına eğitim veren ve çeşitli yöntemler benimseyen öğreticilerle görüşmeler yapması önem arz etmektedir. Bu tür saha çalışmaları, öğrencilerin öğrenme deneyimlerini yakından takip etme ve değerlendirme fırsatı sunarak, elifbâ öğretiminde mevcut uygulamaların analiz edilmesine ve eksik yönlerinin tespit edilmesine katkı sağlayacaktır. Elde edilen bulgular, bir yandan yeni ve daha etkili öğretim yöntemlerinin geliştirilmesine zemin hazırlayacak diğer yandan Kur'an-ı Kerim öğretimine yönelik akademik çalışmalara önemli veriler sunacaktır.

Kaynakça

- Abay, Ali Rıza - Abay Şerife. *Yaz Kur'an Kursları İçin: Kur'an Alfabeti, Din Dersleri, Namaz Hocası*. İstanbul: Beka Yayınları, 1989.
- Abdullah Açıık v.dğr. *Kur'an-ı Kerim Öğretiminde Yeni Bir Yaklaşım: Ses Temelli Elifbâ Yöntemi*. İstanbul: EDAM Yayınları, 2015.
- Açıık, Abdullah v.dğr. *Ses Temelli Elifbâ*. İstanbul: EDAM Yayınları, 2010.
- Açıık, Abdullah. "Çocuğuz Kur'an Okuyoruz 1. Bölüm". *Diyanet TV*. Yayın Tarihi 29 Haziran 2015.
- <https://diyanet.tv/cocuguz-kuran-okuyoruz/video/cocuguz-kuran-okuyoruz-1-bolum>
- Akar, Aysun. *Kur'an Dünyasına Yolculuk Harfler*. İstanbul: Erkam Yayınları, 2010.
- Akbaş, Ekrem. *Kur'an ve Namaz Öğretmeni*. İstanbul: Atlas Yayıncılık, 2009.
- Akdemir, Mustafa Atilla. "Kur'ân Ezberinde Kalite İhtiyacı ve Donanımlı Hafızlık". *Usûl İslâm Araştırmaları* 13 (Ocak- Haziran 2010), 21-40.
- Aksu, Ömer Faruk. *Kur'an Öğreniyorum*. İstanbul: Nesil Çocuk, 43. Basım, 2013.
- Altıkulaç, Tayyar v.dğr. *Kur'an Okumaya Giriş*. Ankara: DİB Yayınları, 8. Basım, 1972.
- Asutay, Hasip. *Kur'an Alfabeti*. Ankara: Lazer Ofset, 1999.
- Ayar, Hatice. *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kur'an Öğretim Materyali Olarak Elifbâlar (1824-1928)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Ayar, Hatice. "Latin Alfabetinin Kabulünden Sonra Kur'an Elifbâsı Öğretiminin Dönüşümü (1928-1972)". *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16 (Aralık 2020), 302-319. <https://doi.org/10.34085/buifd.809137>
- Başar, M. Fuad. *Dini Bilgili, Derekeli, Harekeli, Tecvidli, ABC'li Kur'an-ı Kerim Dili Elifbâsı ve Osmanlıca Rehberi*. İstanbul: Eser Neşriyat, 1985.
- Bayraktar, Ahmet. "Yeni Kur'an Okuma Öğretim Yöntemi". *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi* 1 (Aralık 2017), 54-101.
- Bekçi, Murat. *Sorulu-Cevaplı Dini Bilgiler ve Kur'an Elifbâsı*. İstanbul: Enes Matbaası, 2006.
- Bulut, Fatma - Yüksel, Nuray. *Yeni Yöntemlerle Elifbâ Eğitimi: Ben Kur'an Öğreniyorum*. İstanbul: Şadırvan Yayınları, 2008.
- Büyüköztürk, Şener v.dğr. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi, 2016.
- Ceylan, Enver Galip. *Kur'an Lisani Elifbâsı*. İstanbul: Hizmet Vakfı Yayınları, 1973.
- Cihanoğlu, M. *Kur'an-ı Kerim Elifbâsı*. İstanbul: Üsküdar Yayınevi, 2002.
- Çelik, Şeyma Nur. *Hikâyelerle Harflerin Yolculuğu*. İstanbul: Erkam Yayınları, 2011.
- Demircioğlu, Hüseyin. *Yeni Rehber*. İstanbul: Erkam Matbaası, 2003.
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. *Başkanlığımızca Basımı Yapılan Tüm Eserler*. (Erişim 5 Mart 2025).

Durmuş, Rüveyda. *Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Kur'an Kurslarında Kur'an Öğretiminin, Okul Öncesi Çağı ve Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2024.

Efe, Ahmet. *Kur'an Alfabeti*. Ankara: Kandil Yayınları, 1985.

Ensari, Muhammed Ali. *Çocuk Elifbâsı: Neşeli Elifbâ Seti - 1*. Isparta: Hayrat Yayınları, 2008.

Fidan, Ahmet Kasım. *Kuran Alfabeti Boyama Kitabı*. İstanbul: Semerkand, 4. Basım, 2001.

Fidan, Ahmet Kasım. *Alıştırma Boyama Kur'an Alfabeti*. İstanbul: Semerkand, 2008.

Gelgör, Elif Sena. *Kur'an-ı Kerim Öğretiminde Alternatif Bir Metod olarak Ses Temelli Elifbâ Yöntemi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.

Gül, Naime. *Kur'an Öğreniyorum*. İstanbul: Kardeşler Matbaası, 1999.

Gülşen, Gülsüm - Gülşen, Recep. *Sevimli Elifbâ*. Konya: y.y. 2007.

Gürtaş, Ahmet. *Kur'an Okumayı Öğreniyorum*. İstanbul: Marifet Yayınları, 1995.

İmam Hatip Liseleri Müfredat Programı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1978.

İmam Hatip Liseleri Öğretim Programları. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1985.

İmam-Hatip Lisesi Anadolu İmam-Hatip Lisesi Yabancı Dil Ağırlıklı İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1999.

İskender, Yakup. *Tecvidli Kur'an Dili - İtikat ve Namaz*. İstanbul: Alioğlu Yayınevi, 2005.

KHK. Kanun Hükmünde Kararname. *Resmî Gazete* 28057 (17 Eylül 2011), md. 7. 23 Şubat 2025.

Karaçam, İsmail. *Kur'an Elifbâsı*. İstanbul: Tenvir Neşriyat, 2002.

Kaya, Davut. *Tecvidli Kur'an Okuma Rehberi: Elifbâ*. Ankara: DİB Yayınları, 2008.

Koç, Ahmet. *Kur'an Kurslarında Eğitim ve Verimlilik Üzerinde Bir Araştırma*. Ankara: Avrasya Yayınları, 2005.

Koç, Meryem. *Okul Öncesi Çocuk Eğitiminde Hafıza Teknikli Hızlandırılmış Boyama Elifbâ*. İstanbul: Furkan Yayınevi, 2007.

Korkmaz, Fadime Sarı. *Ses Temelli ve Gruplama Sistemli Kur'an-ı Kerim Öğretimi*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Koyuncu, Recep. "İdeal Kur'an Öğretimi: Sorunlar ve Çözüm Önerilerine İlişkin Bir İnceleme". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 49 (Aralık 2020), 291-324. <https://doi.org/10.17120/omuifd.782798>.

MEBİEKY. Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim ve Eğitim Kanunu Kurumları Yönetmeliği. *Resmî Gazete* 28261 (11 Nisan 2012), Kanun No. 6287, md. 9. Erişim 20 Mayıs 2025.

Nar, Ali. *Kur'an Okuma Metodu - Tanıtımlar-Alıştırımlar, Açıklamalı Okuma Yolları*. İstanbul: Çığır, 1976.

Okutan, Ahmet. *15 Derste Kur'an Öğreniyorum*. Ankara: Altınkalem Yayınları, 1991.

Öcal, Mustafa. *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008.

Öcal, Mustafa. "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (Ocak 1998), 241-268.

Özel, Mustafa. *Kur'an-ı Kerim Elifbâsı*. İstanbul: Asır Medya, 2008.

Sarı, Mehmet Ali. *Kur'an Dersleri*. İstanbul: Damla Yayınevi, 1976.

Salman, Faruk v.dğr. *Tecvidli Kur'an-ı Kerim Elifbâsı*. İstanbul: DEM Yayınları, 2005.

Sert, Rabia Nilüfer. *Okul Öncesi Dönemde Elifbâ Öğretim Yaklaşımlarına Dair Öğretici Görüşleri*. İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024.

Suar, Suavi. *Hak Dini Kur'an Dili Elifbâsı*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2003.

Subaşı, Şule. *Allah'ın Bazı Sıfatları ve Kur'an-ı Kerim Elifbâsı*. İstanbul: Mirfak Yayıncılık, 1995.

Şener, Adem. *Kur'an Öğreniyorum*. Sakarya: Tekbir Yayınları, 2005.

Tavaslı, Yusuf. *Kur'an-ı Hakim Elifbâsı*. İstanbul: Eskin Matbaası, 1970.

Tunç, İbrahim. *Elifbâ (Kur'an) Öğretim Tekniklerinin Standardizasyonu ve Yeni Bir Elifbâ Önerisi*. İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.

Usta, Ayşenur. *Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Kur'an Kurslarında Elif-ba Öğretimi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024.

Uysal, Asım. *Boyamalı ve Alıştırımlı Kur'an Elifbâsı*. Konya: Uysal Kitabevi, 1999.

Uşak, Sevede Sevan. *Hikâyeli Elifba*. İstanbul: Mavi Uçurtma, 2005.

Uygun, Hamdi. *Kur'an Okuma Anahtarı*. Samsun: Esen Ofset, 2004.

Uysal, Asım – Uysal, Mürşide. *Bulmacalı, Boyamalı, Oyunlu Kur'an Elifbâsı 1*. İstanbul: Uysal Yayınevi, 2006.

Uysal, Asım – Uysal, Mürşide. *Boyamalı ve Alıştırımlı Kur'an Elifbâsı 2*. İstanbul: Uysal Yayınevi, 2006.

Ünal, Hülya Çalışkan. *Kur'an Dünyasına Yolculuk Harekeler*. İstanbul: Erkam Yayınları, 2010.

Ünal, Hülya Çalışkan - Saymaz, Banu. *Altın Elifbâ*. İstanbul: Erkam Yayınları, 2007.

Tamer, Tuğba. *Kur'an Öğretiminde Materyal ve Yöntem Analizi (Elifbâlar Üzerine Bir İnceleme)*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

THKTH, Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun, *Resmi Gazete* 1030 (3 Kasım 1928), Kanun No. 1353, md. 1-9. Erişim 3 Mart 2025.

Varlı, H. Mustafa. *Tecvidli Kur'an Dili Elifbâsı A'dan Z'ye Dini Bilgiler İtikat İbadet Namaz*. İstanbul: Esmâ Yayınları, 1990.

Yaçinkaya, Zeliha. *Kur'an Harfleri: Elifbâ*. İstanbul: Furkan Yayınları, 2002.

Yaman, İbrahim. *15 Saatte Kur'an Öğreniyorum*. İstanbul: Gül Neşriyat, t.y.

Yeşilyurt, Etem. "Öğretmenin Pusulası: Genel Öğretim İlkeleri". *Ekev Akademi Dergisi* 83 (Yaz 2020), 262-288.

Yılmaz, Mustafa. *Uygulamalı Tecvidli Kur'an Elifbâsı*. İstanbul: Hikmet Neşriyat, 2002.

Yılmaz, Nazif. *İmam Hatip Liselerinde Kur'an-ı Kerim Öğretiminde Yeni Yöntemler ve Materyal Kullanımı*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021.

Yozbatıran, Müzeyyen Fani - Güven, Naima Fani. *Tecvitli Geniş Kapsamlı Yeni Elifbâ Cüzü*. İstanbul: Hikmet Neşriyat, 2006.

Zirek, M. Metin. *İslam Dersleri: Temel Dini Bilgiler, Resimli Namaz Hocası, Kısa Sureler ve Dualar, Kur'an-Kerim Elifbâsı -Tecvidli*. İstanbul: Bizimokul Yayınları, 2008.